

DIN OBICEIELE JURIDICE ALE POPORULUI ROMÂN. Nunta, datină și obicei în satul românesc (1850-1950)

Ioan TOȘA, Laura Cristina POP*

Abstract

The authors present some wedding traditions and customs performed in the Romanian villages during 1850-1950, on the basis of less known information included in the answers sent from four localities of Bacău county to the Chestionarul *Obiceiele juridice ale poporului român* (Questionnaire *Romanian People's Legal Traditions*) of B. P. Hasdeu (1877) and from six localities from counties Arad, Bacău, Baia and Mehedinți to the *Chestionarul XII. Obiceiuri juridice* (*Questionnaire 12. Legal Traditions*) of Ion Mușlea (1938). In elaborating this work, they have also used information related to wedding included in the answers given to the following questionnaires: *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română* (*Syllabus for Collecting Data on Romanian Language*) (1884; elaborated also by B. P. Hasdeu), *Casa* (*The House*) (1926; Romanian Language Museum of Cluj), as well as data from the papers presented at the Ethnography and Folklore Seminar of Cluj University during 1932-1948. Having as a starting point the distinction operated by Ernest Bernea between *tradition* (seen as a compulsory fact, inherited from previous generations) and *custom* (seen as a recurrent act establishing the traditional norm in terms of how to behave in different occasions), the authors present the religious criteria that had to be met so that the union between a man and a woman could be recognized by the Holy Mystery of Marriage. Afterwards, taking into account the information comprised by the documentary sources consulted, the authors point out how the Christian tradition of wedding was complied with in the wedding customs in the Romanian village of the period 1850-1950. Then the authors review the most important moments of the wedding traditions practiced until the World War I that had to be fulfilled in the union between a man and a woman so that this union could be considered marriage: the religious marriage ceremony was mandatory (those who lived together without having been religiously wedded were considered "lawless"); parents had to consent to the marriage (those who married without having their parents' consent were disinherited); as a general rule, the ones to be married had to be descendants of families of similar social status; marriage usually united young persons of the same village (otherwise, both communities would be reticent to the marriage); blood-related persons, those related by adoption or those who were baptized together were not allowed to marry each other; children were to be married in the order in which they were given birth, etc. The newly formed family represented a social unit which identified itself by the name of the husband and by the economic independence and moral values of the wedded. The paper ends with a list of the main movable and

* Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca – România.

immovable material assets obtained by the wedded by endowment or inheritance, providing economic independence to the new family, and with a comparison between the periods before and after World War I.

Keywords: wedding, tradition, custom, questionnaire on legal traditions, dowry.

Cuvinte-cheie: nuntă, datină, obicei, chestionar juridic, zestre.

Vom încerca să prezentăm câteva aspecte privind desfășurarea nunții în satul românesc din perioada 1850-1950, potrivit datinii creștine și a obiceiurilor populare pe baza unor informații, mai puțin cunoscute¹, cuprinse în răspunsurile trimise la chestionarul *Obiceiele juridice ale poporului român* (1877) a lui B. P. Hasdeu² și la *Chestionarul XII. Obiceiuri juridice* al Arhivei de Folclor a Academiei Române redactat de Ion Mușlea în anul 1938³.

Pentru redactarea lucrării am utilizat și informații referitoare la nuntă cuprinse în răspunsurile la următoarele chestionare:

¹ Materialul a fost redactat pe baza informațiilor cuprinse în B. P. Hasdeu, *Soarele și luna. Folclor tradițional în versuri*. Ediție îngrijită de I. Opreașan, vol. I. *Texte*, 480 p.; vol. II. *Note, comentarii, variante și indici*, 400 p. (ambele volume apărute la București, Editura Saeculum I.O., 2002) și în răspunsurile trimise la Chestionarul lui Ion Mușlea din 1938 păstrate în manuscris la Arhiva de Folclor a Academiei Române, filiala Cluj-Napoca.

² Chestionarul a fost inițial publicat în 1878 la Tipografia Societății Academice Române (cu titlul *Obiceiele juridice ale poporului român. Programa*, 63 p.) și reeditat în 1882 la Librăria Socecu & Comp (cu titlul *Obiceiele juridice ale poporului român*, 85 p.). Majoritatea răspunsurile au văzut lumina tiparului în 1970 (Ion Mușlea, Ovidiu Birlea, *Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*, București, Editura Minerva, 632 p.) și, din nou, în 2010 (*Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarele B. P. Hașdeu*. Cuvânt înainte de Ion Taloș. Ediția a doua revăzută și întregită de Ioan I. Mușlea, București, Editura Academiei Române, 608 p.). Chestionarul cuprinde 400 întrebări, clasificate în trei capitole – Satul, Casa și Lucrurile. Răspunsurile în original se păstrează la Arhivele Naționale ale României, la Muzeul „B. P. Hasdeu” din Câmpina și la Biblioteca Academiei Române. Din județul Bacău au trimis răspunsuri: 1. învățătorul I. Climescu din comuna Dofteana, 2. înv. I. Curpăr din comuna Nadișa, 3. înv. C. Petrov din comuna Brusturoasa, 4. înv. D. Pătu din comuna Berzunți. Răspunsurile primite din aceste localități au fost republicate în B. P. Hasdeu, *op. cit.* La notele ulterioare, după precizarea spațială, vom cita: (Hasdeu, 1877).

³ La Chestionar s-au primit răspunsuri din: 1. Stolniceni Prăjescu, jud. Baia, redactat de Vasile Pelin, înv., 2. Cojmănești, jud. Mehedinți de Dem Păsărescu, înv. 3. Șicula, jud. Arad de Avram Borcuția Cercel, plugar, 4. Târzia, com. Brusturi, jud. Baia de Olivia Sturzu, înv., 5. Moișa, com. Boroaia, jud. Baia de V. A. Petroaei, înv., și 6. Rotunda Liteni, jud. Baia de Elena Grigore. La note vom cita doar (Mușlea, 1938).

Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română (1884) a lui B. P. Hasdeu⁴, *Casa* (1926) al Muzeului Limbii Române din Cluj⁵, precum și în lucrările prezentate în cadrul Seminarului de Etnografie și Folclor al Universității din Cluj între anii 1932-1948⁶.

Spre deosebire de lumea modernă, în care instituțiile de stat sunt cele care reglementează relațiile dintre oameni și coordonează viața și raporturile lor, lumea satului românesc a fost guvernată o foarte lungă perioadă de timp de datini și obiceiuri, norme generale de conduită, fundamentate pe observarea cazurilor petrecute în realitatea socială vreme îndelungată și transmise, sub formă orală, din generație în generație.

Potrivit *Dicționarului enciclopedic*, datina este „obiceiul păstrat din timpurile vechi, consacrat prin tradiție, caracteristic pentru un popor sau pentru o colectivitate mai restrânsă”⁷, iar obiceiul, „deprinderea câștigată prin repetarea aceleiași acțiuni și caracteristică unui individ, datină”⁸. Încercând să stabilească deosebirea pe care o făceau membrii comunității tradiționale între datină și obicei, Ernest Bernea a arătat că în satul tradițional nu se făcea o separare netă între cei doi termeni: „Dacă întrebăm un țăran ce este

⁴ Se va cita în continuare: (Hasdeu, 1884).

⁵ Se va cita: (Casa, 1926).

⁶ Lucrările de seminar păstrate în Arhiva Muzeului Etnografic al Transilvaniei au următoarele teme: 1. *Obiceiuri în legătură cu viața omului din Globu Craiovei – Severin*, lucrare prezentată de Băloni Ana, în 1932; 2. *Nunta în Ludișor – Făgăraș* de Popa R. Maria, în 1932; 3. *Câteva obiceiuri din viața secuilor din Șesul de răsărit – Trei Scaune* de Kadar Iosif, în anul 1933; 4. *Obiceiuri de peste an din Câmpuri Surduc, jud. Hunedoara*, de inv. Crișan Romulus, în 1937; 5. *Nunta din părțile Satmarului* de Cedreghi Vasile, în 1939; 6. *Obiceiuri de nuntă din Ciugudul de Jos – Alba de Paraschiv Florea*, în 1939; 7. *Obiceiuri de la naștere, nuntă, înmormântare din Beclean – Făgăraș* de Floca Aurica, în 1940; 8. *Nunta în satele din jurul Abrudului* de Romul Pop, în 1947; 9. *Nunta în Arpașul de Jos – Făgăraș* de Damian Nicolae, în 1948; 10. *Obiceiuri de naștere, nuntă, înmormântare din Războieni – Turda* de Maier Emilia, în 1948; 11. *Obiceiuri la naștere, nuntă și înmormântare în comuna Bozovici, jud. Caraș* de Pungilă Ioana, în 1948; 12. *Obiceiuri de la naștere, nuntă și moarte din Șendrenii – Covurlui* de Ionescu Maria, în 1948; 13. *Obiceiuri de la naștere, nuntă și înmormântare din Cincu Mare – Făgăraș* de Popovici Elena, în 1948; 14. *Obiceiuri de la naștere, nuntă și moarte din Osman – Brăila* de Mihalache Dediu, în 1948; 15. *Obiceiuri de la naștere, nuntă și moarte din Nepos – Năsăud* de Grivan Viorel, în 1948 și 16. *Obiceiuri de la naștere, nuntă și moarte din Lascăr Catargiu – Covurlui* de Pelin Aurelia, în 1948.

⁷ *Mic dicționar enciclopedic*. Coord.: Aurora Chioreanu, Gheorghe Radulescu, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 262.

⁸ *Ibidem*.

nunta sau armindenul, el ne răspunde că este o datină, iar dacă îl întrebăm de ce le face, el ne răspunde că așa este obiceiul”⁹.

În viața cotidiană sătenii acceptau datina ca pe un dat obligatoriu, transmis ca o moștenire între generații, în timp ce obiceiul era actul repetat care stabilea regula tradițională de comportare în diferite ocazii. Totuși, „botezul este datină întrucât el este o formă de inițiere religioasă în ordinea vieții sociale, dar este și obicei deoarece el se împlinește printr-o serie de acte, agenți, gesturi și formule al căror ritm și sens sunt comandate de rostul inițial al datinii”¹⁰.

Aceste datini și obiceiuri aveau o putere mai mare decât legea oficială în satul tradițional, deoarece legea viza viața individuală a membrilor unei comunități și dacă ea era încălcată avea de suferit numai individul, fără alte consecințe asupra membrilor colectivității, în timp ce datina și obiceiul trebuiau respectate cu strictețe, deoarece ele reglau viața tuturor membrilor, consecințele răsfrângându-se asupra tuturor; tocmai de aceea respectarea datinilor și a obiceiurilor era urmărită cu atenție de către toți.

În condițiile în care până în 1865 în Vechiul Regat și până în 1925 în Transilvania, Basarabia și Bucovina nu exista un Cod civil care să reglementeze relațiile matrimoniale, acestea erau supuse Codului canonic și intrau de regulă în competența autorităților Bisericii Ortodoxe și Greco-catolice.

Potrivit Codului canonic, o căsătorie era recunoscută ca fiind încheiată după ce preotul oficia cununia în fața altarului. Cununia, una din cele 7 Sfinte Taine ale Bisericii, „sfințește și înalță legătura dintre un bărbat și o femeie la demnitatea unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică”¹¹. Potrivit hotărârii sinoadelor celor două biserici (Ortodoxă și Greco-catolică), oficierea cununii se putea face numai dacă sunt îndeplinite următoarele condiții: cei doi tineri erau membri botezați ai bisericii; mirii sunt din parohia preotului, să nu fie „poporani altui popă”; aveau aprobarea și binecuvântarea părinților; mirii nu sunt rude de sânge până la al șaptelea grad, rude colaterale, veri de gradul I și II, prin adopție (înfiere) și rude spirituale (prin botez); înainte de cununie să se fi logodit cu popă (cei logodiți fără popă nu erau cununați fără aprobarea protopopului

⁹ Ernest Bernea, *Datina și obiceiul*, în „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 4, aprilie 1942, p. 87.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1997, p. 127.

sau a episcopului); să fie neprihăniți în feciorie (înainte de cununie mirii trebuiau să se spovedească și să se împărtășească și dacă preotul afla că mireasa a păcătuit nu avea voie să-i pună cununa pe cap); înainte de cununie preotul trebuia să dea știre despre aceasta la biserică și numai dacă „nu se află nici o necădere” îi cununa; cununia să înceapă cu cuvântul lui Dumnezeu și să se facă cu jurământ¹².

Biserica cununa doi tineri dacă pe lângă cerințele de ordin moral (să fie întregi la minte și responsabili, să fie apți moral și neprihăniți în feciorie, să consimtă la căsătorie), îndeplineau și unele condiții de ordin fizic (să nu fie de același sex, să fie sănătoși fizic pentru a nu primejdui viața partenerului sau a urmașilor, să aibă vârsta stabilită de legile creștine, să fie întregi mintal).

Cununia nu se putea face în cele patru posturi mari din an, în zilele de miercuri, vineri și sâmbătă, în zile de mare praznic: Paști, în Săptămâna Luminată, Rusalii, între Crăciun și Bobotează (din 25 decembrie până în 6 ianuarie).

Cununia era actul în urma căruia, prin rugăciunile preotului, bărbatul și femeia se uneau în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh pentru vecie („Acum și pururi și în vecii vecilor”), formând o familie creștină. Legământul celor doi tineri de a fi împreună la bine și la rău, se făcea în fața altarului, în prezența nașilor, care devin martorii trăinicieii legăturii dintre ei pe tot timpul vieții și este încununat de preot care face cruce cu cununile, de trei ori, peste fața mirilor zicând, înainte de a le pune pe capul lor: „Cunună-se robul lui Dumnezeu (roaba lui Dumnezeu), cu roaba lui Dumnezeu (robul lui Dumnezeu) în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh”.

Unirea celor doi tineri prin Taina Cununii a fost binecuvântată de însuși Creatorul: „Bărbatul va lăsa pe părintele lui și muma sa și se va lipi de femeie și vor fi un singur corp”¹³. De aceea, canoanele bisericești prevedeau ca „despărțirea celor căsătoriți să nu se facă nicăieri în nici un chip; care protopop ar face o despărțire să nu mai fie nici protopop, nici preot”¹⁴. Căsătoriile care nu erau binecuvântate prin Sfânta Taină a Cununii nu erau recunoscute de Biserică și, în același timp, erau rău văzute de către membrii comunității sătești.

¹² Arcadie M. Bodale, *Câteva documente privitoare la istoria bisericească și la etnografia românească din Transilvania și Bucovina, păstrate la Arhivele din Viena (1675-1785)*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, Iași, nr. XII, 2012, p. 379.

¹³ Facerea 1, 22-25 (text văzut în *Biblia sau Sfânta Scriptură cu trimiteri*. Ediție îngrijită de Dumitru Cornilescu, London, British and Foreign Bible Society, 1924).

¹⁴ Arcadie M. Bodale, *op. cit.*, p. 379.

Caracterul creștin al tinerei familii va fi mărturisit de icoana cu sfântul patron al familiei și al casei, care era dăruită de nași sau de părinți după cununie. Familia va sărbători acest sfânt în fiecare an¹⁵, de ziua sfântului făcând „praznic la care invita rudele, vecinii, prietenii și preotul să sfințească casa și masa”¹⁶. În unele localități familia putea avea mai mulți patroni, unul dat de preot la cununie, unul luat de la părinți și unul luat de familie în onoarea unui copil, patroni care erau sărbătoriți odată, sărbătoarea ținând trei zile.

Cununia a doi tineri, potrivit rânduielii creștine, trebuia precedată de logodnă, actul prin care se stabilește o legătura religioasă între ei, legătură consfințită de sfințirea inelelor în cadrul bisericii, de către preot, în cadrul unei slujbe, în prezența nașilor. Cununia era precedată de logodirea celor doi tineri în prezența preotului; pentru cei nelogodiți, preotul cerea aprobare de la protopop pentru a-i cununa.

Nașii, împreună cu preotul, participă atât la punerea inelelor în degetele mirilor la logodnă, cât și la punerea și luarea cununiilor de pe capetele mirilor; la cununie țineau lumânările aprinse, ca simbol al luminii căii celei adevărate pe care trebuie să meargă noua pereche, devenind astfel părinții spirituali ai tinerei perechi. Nașii trebuiau să îndeplinească anumite condiții: să fie mai în vârstă decât mirii pentru a avea și autoritatea vârstei, să fie de aceeași religie cu mirii, să fie cununați, să fie oameni morali. Astfel, nașii se leagă de fini printr-o rudenie spirituală mai mare decât cea trupească.

Legătura spirituală creată între nași și fini, pe lumea aceasta, era continuată în lumea cealaltă prin intermediul unui „pom încărcat cu tot felul de turte, mere, prune, precum și doi colaci mai mici, numiți scăriță, o merindare și o cantă mică”¹⁷; cu toate acestea, după cununie la biserică „se slujește de către preot, după care vornicul cheamă pe miri să

¹⁵ „În unele localități de pe Valea Almăjului, în ajun făcea cinișoară, pe masă punând lumânări și bucate, zic Tatăl Nostru și stăpânul le tămăie cu foc. Fac apoi cucie, pe o farfurie pun grâu, un colac și o lumânare, toții prind de cucie și o saltă ca la praznic zicând: «Să trăiască gazda și să rodzască câmpu/ Marva să trăiască, moșăia să rodzască». Apoi iau fiecare un bob de grâu și-l mănâncă, iar ce rămâne îl pune în grâul de sămânță. Familiile care și-au împreunat averea, adică din averea a două case au făcut una, au doi patroni. Tot doi patroni aveau și familiile care, pentru a scăpa de primejdii, prind praznic, adică promit unui sfânt să-l serbeze în fiecare an pe lângă patronul casei” (Emil Petrovici, *Folclor din Țara Almăjului*, în „Anuarul Arhivei de Folclor” (AAF), Cluj, III, 1935, p. 40).

¹⁶ Petre V. Ștefănuță, *Folclor din județul Lăpușna*, în AAF, II, 1933, p. 93.

¹⁷ Florea Paraschiv, *Obiceiuri de nuntă din Ciugudul de Jos – Alba*, 1939 (v. *supra*, nota 5).

se apropie și să ia ceva de pe pom; ei pun mâna pe ceva, pe un măr sau o prăjitură și zic după vornic: «Acest pom pe lumea asta îl dăruiesc nănașilor noștri», iar pe lumea cealaltă-i a nost și a copiilor noștri, apoi vornicul descarcă pomul și-l duce acasă la nănași¹⁸.

În ceremonialul nupțial nașii însoțesc pe mire atunci când acesta pleacă să ia mireasa pentru a merge la cununie; apoi, ei sunt prezenți când mireasa își ia iertăciune de la părinți, nașa fiind cea care schimbă portul de față al miresei cu cel de nevastă.

Chiar dacă consideră cununia ca un act unic, ce nu poate fi anulat de nimeni („ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă¹⁹”), Biserica a acceptat divorțul în următoarele situații: *moarte religioasă*, atunci când unul din soți renunță la credința creștină sau respinge învățătura creștină devenind eretic sau când și-a botezat propriul fiu, adică căsătoria s-a încheiat între nași și fini; *moarte morală*, atunci când unul din soți a făcut crime, avorturi sau este adulterin; *moarte fizică parțială*, atunci când unul din soți nu-și poate îndeplini obligațiile conjugale (impotență), suferă de boli incurabile și contagioase; *moarte fizică*, când unul din soți moare și celălalt rămâne văduv²⁰.

În situația în care tânăra familie era minată de neînțelegeri, pentru aplanarea lor se apela la rudele apropiate (părinți, nași) sau la preot; dacă aceștia nu le puteau rezolva, se apela la soborul condus de protopop ca să judece cauza. Un exemplu în acest sens îl oferă soborul din Mociar – Bihor din 14 ianuarie 1805, căruia i s-a adresat o femeie pentru că soțul ei, după trei ani de la căsătorie, o bate, a numit-o curvă publică și a vrut s-o omoare. În urma unei astfel de plângeri, soborul a chemat soțul și părinții ambilor soți pentru aflarea adevărului. Soțul se dezvinovățește spunând că „și-a aflat soția împreună cu sluga pentru care le-a aplicat la amândoi câte o bătaie și că soția sa Ana este încurcată și cu ciurdarul satului căruia îi așterne pat moale, iar la plecarea acestuia, după miezul nopții, îl petrece până la poartă unde mai stă cu el un ceas două²¹”.

Soborul, analizând cele spuse de părți a hotărât ca cei doi soți să facă un legământ prin care se obligau – soția să-și cinstească și să asculte de soț și de socri, iar soțul că va cinsti soția și pe socrii lui, că nu-i va mai adresa cuvinte jignitoare soției și n-o va mai bate. Dacă vor

¹⁸ Emilia Maier, *Obiceiuri de naștere, nuntă și înmormântare din Războieni – Turda*, 1948.

¹⁹ Matei, 19, 6.

²⁰ Arcadie M. Bodale, *op. cit.*, p. 379.

²¹ Ioan Godea, *Moralitate, mentalitate și osândă. Perindele, colodă și mireasa pe grapă*, Timișoara, Editura de Vest, 2011, p. 46-47.

încălca legământul, soția va plăti 30 zloți bisericii și va răbda 24 corbace, iar soțul va plăti bisericii 2 florini regali și va răbda 24 bâte. Soborul a hotărât ca și părinții soțului să facă legământ că își vor cinsti nora și nu o vor mai ponegri și nici nu-și vor îndemna fiul s-o bată, iar cei ai soției că nu vor mai ține parte fiicei lor și o vor învăța să-și cinstească soțul și socrii, iar dacă „vor încălca legământul să dea gloabă 2 florini regali bisericii și să rabde 24 palțauă”²².

Potrivit datinii creștine, divorțul se putea acorda numai de instanța eparhială prezidată de episcop, în urma constatării unuia din motivele de mai sus și prin redactarea cărții de despărțire care declara căsătoria desfăcută. Fără această carte de despărțire, divorțul nu însemna decât tolerarea unei separări conjugale din vina unui soț, iar în cazul în care cei doi se răzgândeau ei puteau relua legătura conjugală fără o nouă cununie.

Căsătoria în satul tradițional a fost un act matrimonial cu profunde implicații morale și sociale, atât în viața tinerilor, cât și în cadrul familiei și a comunității sociale. Pentru tineri căsătoria însemna trecerea de la vârsta tineretii, fără răspunderi, la cea a maturității, cu responsabilități și evadarea de sub tutela părintească spre independență. Tinerii – când ajungeau la o anumită vârstă, atunci când copila își schimba portul și juca în horă, iar copilul era primit în ceata flăcăilor – deveneau candidați la căsătorie și părinții trebuiau să se gândească la zestre.

Despărțirea de tinerețe și asumarea unor răspunderi era marcată pentru mire în cadrul comunității cu ocazia bărbieritului, iar pentru mireasă cu ocazia împletirii cununii, în ajunul nunții. Ritualul bărbieritului se desfășura în prezența tinerilor „sâmbătă seara [când] în casa mirelui se pune un scaun în mijlocul casei pe care stă mirele, două fete țin lumânarea, ca să se vadă, iar un fecior îl rade pe mire în timp de muzicantul cântă un cântec duios: «Foaie verde, foi de teiu./ De azi nu mai sunt holteiu./ Trec în rând cu însurăței./ Și țin casă ca și ei./ Plătesc bir împărătesc./ Și de casă mă-ngrijesc», în timp ce toți cei prezenți plâng”²³.

Împletirea cununii se făcea la casa miresei, „unde se adunau fetele din sat cu o seară înainte de cununie, pentru a împleti cununa”, obiectul care marca trecerea miresei din statutul de fecioară în cel de nevestă. Cununa, podoaba cinstei și a fecioriei, îi putea aduce miresei

²² *Ibidem*, p. 47.

²³ Cârjoani – Tutova (Hasdeu, 1884).

fericire sau nefericire: „Verde-i cununița mea./ Cununiță, draga mea./ De aș ști că te fac pe bine/ Tot aș face până mâine/ Și te-aș pune în cap la mine./ De aș ști că te fac pe rău/ Te-aș țâpa într-un părâu/ Nu te-aș pune în capul meu./ Unde-i apa mergătoare/ Cu tindeu, cu legătoare./ Unde-i apa a mai lină/ Să meri în foc, să te aprindă./ Unde-i apa mai înceată/ Să meri în foc, să te ardă”²⁴.

În unele localități, cântecul cuprindea și luarea de rămas bun a miresei de la părinții ei: „Rămâi mamă sănătoasă/ Dacă n-ai fost bucuroasă/ Să mai vezi umbră prin casă/ Și feciori pe la fereastră./ Rămâi tată sănătos/ Dacă n-ai fost bucuros/ Să mai vezi umbră pe jos/ Și pe mine pe la joc./ Pentru un păhărel de vin/ Ți-ai dat fata la străini/ Pentru un păhărel de bere/ Ți-ai făcut fata muieră”²⁵, dar de la grupul fetelor: „Fetelor, dragelor mele/ Nu vă temeți, de ia seară/ Că nu vă voi face îmbulzeală/ Nici în casă, nici afară/ Nici iarna în șezătoare/ Nici seara pe la strânsoare”²⁶.

Pentru părinții fetelor, mai ales pentru mamă, situația era dureroasă, deoarece acestea părăseau familia și intrau într-o casă străină și într-o familie în care n-aveau tată, frate și mamă, numai bărbat și socri; de aceea doresc ca această despărțire dureroasă să se prelungească cât mai mult: „Iese mama miresei,/ În mijlocul curții/ Se roagă la Sfântul Soare/ Să ție ziua mai mare/ C-a plecat fata pe cale./ P-o cale îndelungată/ Nu mai vine nici o dată./ Peste munți, la alte curți/ La părinți necunoscuți/ Peste mări la alte țări/ La părinți și buni și răi”²⁷.

Fetele care trebuiau să-și înlocuiască părinții cu niște străini, la plecarea din casă sunt îndemnate: „Ia-ți mireasă ziua bună/ De la mă-ta ta cea bună/ De la frați de la surori/ De la grădina cu flori./ Plângi mireasă și suspină/ Că meri în casă străină/ Că bărbatul nu-ți frate/ Să gândești că nu te-a bate,/ Și soacra nu-ți mamă/ Să crezi că nu-l îndeamnă”²⁸. În calitate de noră în casa socrilor, mireasa era pusă într-o cu totul altă situație decât cea din propria familie; de aceea ea este îndemnată astfel: „Plângi mireasă, nu-nceta/ C-asta ți-i ziua ta/ Să urăști pe maică-ta,/ Să-ndrăgești pe soacră-ta/ Să urăști pe tatăl tău/ Să-ndrăgești pe socrul tău”²⁹.

²⁴ Emilia Maier, *op. cit.*

²⁵ Aurica Floca, *Obiceiuri de la naștere, nuntă, înmormântare din Beclean – Făgăraș*, 1940.

²⁶ Emilia Maier, *op. cit.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ Viorel Grivan, *Obiceiuri de la naștere, nuntă și moarte din Nepos – Năsăud*, 1948.

²⁹ Nicolae Damian, *Nunta în Arpașul de Jos – Făgăraș*, 1948.

Tot în ajunul nunții la casa mirelui se făcea steagul; în acest sens, „un prieten al mirelui umblă prin sat pe la fete de adună panglici colorate pentru steag. Una din fete, de obicei una din surorile de mireasă, dă o năframă colorată care se coasă la steag. Steagul este făcut dintr-un băț de un metru care la vârf are o cruce, sub ea la 10 cm bățul este găurit în formă de cruce, prin care se trec două nuiele cam de 20 cm, la capătul cărora se face un cerc cu ajutorul altei nuiele. De acest cerc se leagă panglicile și niște zurgălăi. Pe băț, începând de la cruce, se leagă năframa care trece prin cerc și panglicile ce au mai rămas. Sus pe cruce se leagă un buchet de bănuței și un clopoțel³⁰. Steagul, la ora 12.00, „e învățit de trei ori în jurul mirelui, zicând: «Noroc, noroc, să deie Dumnezeu», apoi îl dă mirelui să-l sărute și stegarului în primire”³¹.

Căsătoria era importantă și pentru familiile celor doi tineri, deoarece credința era că „este păcat să nu se însoare cineva, păcat care pe lumea cealaltă va fi plătit de rudele care îl vor purta în spate pe cel necăsătorit”³²; tocmai de aceea tinerii erau sfătuiți de neamuri să se căsătorească pentru ca „să intre și ei în rândul oamenilor și părinții să poată muri liniștiți că nu le va muri neamul”³³.

Tinerii care nu se căsătoreau până la o anumită vârstă erau numiți „răsuflați” și erau batjocoriți prin punerea de moși și babe și erau „strigați peste sat”. În satul tradițional se căsătoreau mai greu sau nu se căsătoreau deloc „flăcăii cu un defect fizic, proștii, bețivii, leneșii și fetele depravate care fac ghitanii până se mărită”³⁴, precum și cei la care le-a murit ursita³⁵. Despre cei care mor necăsătoriți se credea că sunt păcătoși, morți și cu sufletul și cu trupul³⁶.

Căsătoria a avut și pentru membrii comunităților sătești, până la mijlocul secolului al XX-lea, puternice implicații sociale, deoarece prin ea se uneau doi străini, formând o familie nouă, cu o identitate proprie, bună sau rea, care sporea numărul celor existente, familie care, prin comportamentul ei, putea contribui la creșterea sau, din contră, la scăderea prestigiului localității. Unirea celor doi tineri se făcea pentru întreaga viață, de aceea se credea că ea trebuia să se facă

³⁰ Florea Paraschiv, *op. cit.*

³¹ *Ibidem.*

³² Ion Mușlea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, în AAF, I, 1932, p. 52.

³³ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

³⁴ Brusturoasa – Bacău (Hasdeu, 1877).

³⁵ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

³⁶ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

din proprie inițiativă, nu la îndemnul altora: „La nuntă, la măritat/ Nu-i bine de îndemnat,/ C-acela nu-i târg de boi/ Să fie pe un an sau doi./ Că acela-i făcut așa/ Nimeni să-l poată schimba/ Nici popa, nici vlădica,/ Numai singură moartea”³⁷.

Nunta era un eveniment social la care membrii comunității participau – atât la pregătirile ce le făcea familia celor doi tineri, ajutându-i material cu diferite alimente și cu forță de muncă (ajutor care era considerat de împrumut, „ajută de împrumut, ca să i se ajute”³⁸), cât și prin prezența lor fizică la desfășurarea ei. De aceea, obiceiul era ca la nuntă să fie chemate și să participe toate familiile, „fiind o mare rușine pentru cei care nu erau chemați”³⁹.

Dacă la ajutor membrii comunității veneau nechemați, la nuntă, cei căsătorii erau invitați de către vornic – „Bună dimineața, s-o rugat domnul mire și d-na mireasă să poftiți și d-voastră un ceas două până la domniile lor că de-or trăi și ei s-or potrivi”⁴⁰ –, iar chemarea tinerilor se făcea de către mireasă, care, „joia, în săptămâna nunții, merge prin sat însoțită de două prietene și se adresează părinților fetelor mai mici: să faceți bine s-o lăsați la cunună” sau direct fetei: „Măriuță să vii și tu la nuntă. Așa face și mirele”⁴¹.

În satul românesc o căsătorie presupunea respectarea atât a datinii creștine, cât și a obiceiurilor locale; de aceea, potrivit informațiilor cuprinse în răspunsurile la chestionare, o nuntă (cununie) se putea face dacă tinerii îndeplineau anumite cerințe, adică: ei au binecuvântarea părinților; sunt din familii de același rang social; căsătoria se făcea prin cununie în biserică; tinerii care se căsătoresc sunt din același sat; tinerii nu sunt rude apropiate; căsătoriile copiilor se făceau în ordinea nașterii acestora, căci „se păzește cu strictețe dreptul de a se căsători copiii cei mai mari întâi”⁴².

Așadar, una din primele condiții implica aprobarea și binecuvântarea părinților: „E neapărată trebuință voia părinților la căsătorie, se cere mai osebit consimțământul tatălui, iar dacă nu sunt părinți a rudelor mai apropiate”⁴³. Obligativitatea aprobării părinților

³⁷ Viorel Grivan, *op. cit.*

³⁸ Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

³⁹ Emilia Maier, *op. cit.*

⁴⁰ Damian Nicolae, *op. cit.*

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁴³ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

pentru căsătoria fiilor se poate explica și prin faptul că ei puneau bazele economice ale viitoarei familii prin zestrea pe care o dădeau acestora.

Binecuvântarea părinților era necesară pentru că se credea că „binecuvântarea părinților întărește casa fiilor, iar blestemul părinților risipește casa fiilor”⁴⁴. În cadrul comunității sătești, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, alianțele matrimoniale erau încheiate de către părinții tinerilor, în funcție de calitatea neamului din care făceau parte tinerii, iar în unele cazuri tinerii nici nu se vedeau decât la așezat, când se stabilea zestrea; dacă părinții lor se înțelegeau între ei în privința zestreii, tinerii trebuiau să se supună.

Neamul tinerilor putea fi bun, o mândrie pentru urmași: atunci când familia avea un renume bun datorită cinstei, hărniciei, bunătății, înțelepciunii membrilor și avea pământ mult: „Pământul face neamul, domniile, cine are pământ se poate ține cu capul pe sus, da cine n-are trebuie să caute și la picioare. Pământul îți dă posibilitatea să te ții tare și să-ți faci părerea ascultată”⁴⁵. Neamul poate fi și rău, o povară pentru urmași, atunci când familia avea o faimă rea datorită lenei, beției, necinstei și în plus nu avea pământ.

Calitatea neamului era așa de importantă încât, „în trecut, când părinții alegeau mireasa mulți tineri nici nu se cunoșteau până la nuntă; de aceea, câte unul fugea în lume și-și lăsa nevasta, dacă era urâtă, iar fetele care aveau iubit și nu le plăcea mirele ales de părinți trimiteau vorbă iubitului să vină s-o fure. Acesta, împreună cu câțiva prieteni de-ai lui, puneau caii la căruță și pe înserat venea pe lângă casa fetei; fata știind că vine, ieșea la poartă, de unde era furată și dusă la flăcău acasă. După ce trecea o noapte, mirele ales de părinți renunța la mireasă, iar părinții acesteia veneau să se înțeleagă cu noul ginere”⁴⁶. Așadar, dacă părinții nu-și dau consimțământul și tinerii doreau totuși să se căsătorească, atunci flăcăul răpea fata și după ce s-au făcut nevăzuți o vreme veneau amândoi la părinții băiatului și „dacă părinții fetei voiesc să-i dea ceva bine, de nu, flăcăul nu mai are nici o pretenție”⁴⁷.

⁴⁴ Simion Florea Marian, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1890, p. 81.

⁴⁵ Gh. Reteganul, „Caiatul Mic. Un sat de voștinari și strângători de lână din Munții Someșului”, în *60 sate românești*, vol. V. *Contribuții la tipologia satelor românești. Sate cu ocupații anexe*. Coord.: Anton Golopenția, D. C. Georgescu, București, Institutul de Științe Sociale al României, 1942, p. 34.

⁴⁶ Dediu Mihalache, *Obiceiuri de la naștere, nuntă și moarte din Osman – Brăila*, 1948.

⁴⁷ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

Hotărârea părinților să mărite fetele după feciorii cu avere multă, chiar dacă erau urâți, era dezaprobată de către membrii comunității. Hotărârea era sancționată prin strigături: „Nu mă da după urātu/ De-ar avea casă de zidu,/ Dă-mă după cine-mi place/ De n-are casă, noi ne-om face,/ C-om sluji o lună, două/ Și ne-om face casă nouă/ Și-om sluji un an sau doi/ Și ne-om face car și boi”⁴⁸.

În unele cazuri se întâmpla ca mama să fie de acord ca fata să meargă după un flăcău, dar tatăl să nu-și dea consimțământul; atunci flăcăul fura fata cu acordul mamei, „iar după ce a mai trecut timpul, mama fetei încerca să-și facă soțul să accepte ginerele”⁴⁹. Dacă soțul era încăpățânat și nu-l accepta, părinții flăcăului îl chemau la primărie pentru a fi lămurit de către primar să accepte; „iar dacă nici acesta nu reușea, atunci fata nu primea nici un capăt de ață și lucrurile trăgăneau, dar mai întotdeauna tinerii erau iertați”⁵⁰. În general, părinții, după ce le-a trecut supărarea, văzând că tinerii se înțelegeau bine între ei, acceptau situația și după un timp își înzestrau fata⁵¹.

Tinerii care se căsătoreau fără aprobarea părinților erau dezmoșteniți și nu primeau avere. Ion Mușlea îl menționează pe Vasile Finta din Bixad – Țara Oașului, care, căsătorindu-se fără aprobarea părinților, n-a primit zestre și a compus strigătura: „Atâta mi-i ograda/ Cât împrăștie cloșca/ Și ogorul cânepii/ Cât împrăștie puii”⁵².

Obiceiul era ca să se căsătorească tinerii din familii aparținând unor neamuri de aceeași condiție socială. Copiii erau instruiți de mici în direcția în care părinții și neamurile voiau să-i căsătorească, un rol deosebit în alegerea soției având averea și neamul mare. „Nu se căsătoreau cei săraci cu cei bogăți”⁵³, nemeși cu iobagi, deoarece era rușine mare – „încuscrirea între nemeși și iobagi nu se pomenea, nu era o rușine mai mare ca asta, cum să se însoare un nemeș cu fata de iobag, asta nu se putea în ruptul capului, ori cât de frumoasă era fata. Feciorul de nemeș mergea pe alte sate până găsea o fată de nemeș, da nici de altă viță (neam) nu lua”⁵⁴.

⁴⁸ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 39.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Doftena – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁵¹ Moșiș – Baia (Mușlea, 1938).

⁵² Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 131.

⁵³ Ioana Pungilă, *Obiceiuri la naștere, nuntă și înmormântare în comuna Bozovici, jud. Caraș*, 1948; în Doftena – Bacău, „nu se făceau căsătorii între răzeși și clăcași” (Hasdeu, 1877).

⁵⁴ Gh. Reteganul, *op. cit.*, p. 33.

Ion Mușlea prezintă un caz din Bixad – Țara Oașului, când tatăl unui fecior a mers să pețască fata unui nemeș din acel sat. Când a aflat despre ce-i vorba, nemeșul l-a întrebat: „Tu cine ești? De unde ești? Eu nu te cunosc pe tine. Bietul fecior a trebuit să-și caute mireasă în Moisei”⁵⁵.

Tendința părinților cu fete de a le da după flăcăi cât mai bogați, chiar dacă erau urâți, era ironizată prin strigături de felul: „Vai săracii de boi mulți/ Cum însoară orice sluți”⁵⁶ și provocau nemulțumirea fetelor: „Vai măicuță, ce păcat/ C-am avut drăguț în sat/ M-o cerut și nu m-ai dat/ Pân ce maică, că-i sărac/ Bine că mie mi-e drag./ Maică dă-mă după drag/ Șapte sărindare-ți fac/ Și ți le-oi pune la cap/ De mi-i da după urātu/ Să n-ai odihnă-n pământu”⁵⁷.

Căsătoria în satul tradițional era considerată a fi încheiată atunci când s-a respectat datina creștină a cununiei în fața altarului („căsătoria fără cununie nu era privită cu ochi buni, cei care trăiau necununați erau considerați nelegiuți”⁵⁸) și s-a desfășurat cu respectarea obiceiurilor locului. Despre cei care nu se însoară legitim și mor fără cununie se credea că „e vai de ei sărmanii, că pe cealaltă lume n-o să aibă soție la Înviere, iar alții zic că degeaba au trăit pe lumea aceasta”⁵⁹.

Famiiliile necununate, fiind socotite nelegiuite pe lumea aceasta, dacă dau naștere la copii și nu se cunună, copiii lor sunt considerați „din flori” și sunt desconsiderați în sat („pe lumea cealaltă ei au păcat mare și se duc în iad”). Trei păcate sunt mai mari: „Să moară copilul nebotezat, să iei din neamuri și să trăiești necununat. Dacă postești 9 ani să mănânci numai o dată în zi și atunci mâncare de post, numai așa ești iertat”⁶⁰.

În satul tradițional consătenii „îi disprețuiau pe cei care trăiesc necununați și chiar se feresc de a mânca din mâna lor, zicându-le nelegiuți”⁶¹; dacă aceștia dădeau de pomană, pomana nu era primită, zicând că este spurcată. „Dacă au copii li se spune că sunt nelegiuți, n-au nici un tată, nici o mamă, copiii nimănu. În sat nu sunt copii de aceștia. A fost un singur caz, dar s-a dus din sat”⁶².

⁵⁵ Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 130.

⁵⁶ Mihai Lupescu, *Butucul*, în „Ion Creangă” (IC), nr. 5, 1911, p. 130.

⁵⁷ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 46.

⁵⁸ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁵⁹ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁶⁰ Târzia – Baia (Mușlea, 1938).

⁶¹ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁶² Idem.

În cadrul comunității „concubinajul este privit rău, nu este admis, fiind considerat păcat strigător la cer. Pedepsa cea mai simplă era starea de rușine ce o îndură ambii pe lumea aceasta, iar pe lumea cealaltă vor îndura osânde grele”⁶³. Concubinii, „când sunt în adunare la o nuntă, sunt luați în caraghios de oameni, li se zice: «Ce trăiți ca animalele, numai animalele nu se cunună»”⁶⁴.

Preotul îi sfătuia să se cunune, dar nu prea avea trecere, chiar dacă-i amenința că „pe lumea cealaltă vor fi pedepsiți de D-zeu făcându-i talpa iadului. Stau în focul nestins că sunt niște nelegiuți și trăiesc ca animalele”⁶⁵. Tinerii mai săraci, pentru a nu face astfel de păcate și a ajunge de batjocura sătenilor, nu făceau nuntă mare, ci „masă numai cu neamurile mai apropiate și cu nașii”⁶⁶.

După Primul Război Mondial concubinajul n-a mai fost privit ca un lucru păcătos câtă vreme cei ce viețuiesc în acest mod se înțeleg bine, se poartă amabil unul față de celălalt și duc o viață liniștită. Din contră, este considerat ca un lucru natural și poporul îl numește „căsătorie fără lege”⁶⁷.

Cununia era precedată de logodna celor doi tineri care se făcea în prezența preotului. Logodna se făcea la casa fetei, unde se aducea „o strachină cu grâu sau orez, dacă fata era mai aleasă, în care se pun inelele și se schimbă de trei ori, și după ce s-a făcut foaia de zestre, tinerii s-au logodit și se întinde masa”⁶⁸. Pentru logodnă, tânărul „cumpără inele, cercei, mărgelile pentru mireasă și seara merge împreună cu neamurile și cu muzicanții la casa fetei. Preotul le citește logodna, pe masă fiind două pahare cu vin alături de care se află o farfurie cu sare, bani și inelele”⁶⁹. După ce s-a terminat slujba, „flăcăul învârte farfuria și inelul îl dă miresei, iar pe cel al miresei îl ia mirele”⁷⁰. Logodna se considera încheiată atunci când „flăcăul și fata au schimbat inelele”⁷¹, „când au

⁶³ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

⁶⁴ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

⁶⁵ Idem.

⁶⁶ Moișa – Baia (Mușlea, 1938).

⁶⁷ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

⁶⁸ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁶⁹ „Tinerii își cumpără inele și merg la popa să se credințeze. Popa ia inelul băiatului și-l dă fetei, iar pe al fetei îl dă băiatului” (Romulus Crișan, *Obiceiuri de peste an din Câmpuri Surduc, jud. Hunedoara*, 1937).

⁷⁰ Aurelia Pelin, *Obiceiuri de la naștere, nuntă și moarte din Lascăr Catargiu – Covurlui*, 1948.

⁷¹ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

schimbat inelele unul cu altul în fața părinților și a mai multor oameni”⁷²; dar „o logodnă este făcută deplin atunci când e săvârșită de preot”⁷³.

Am arătat că potrivit datinii creștine preotul cununa numai pe mirii din parohia sa, nu și pe „poporarii altui popă”. În satul tradițional, căsătoriile – conform obiceiului – se făceau între tinerii din același sat: „Dacă un flăcău sau o fată se căsătorește în alt sat sunt priviți în satul din care au ieșit cu jale, dorindu-le care mai de care o soartă mai bună, iar în satul în care au intrat sunt priviți ca venetici”⁷⁴. Aceștia erau priviți cu îndoială de către localnici pentru că nu știa nimeni ce fel de oameni sunt, nici din ce familie sau neam; veneticul, „dacă ar fi fost cinstit și de omenie și-ar fi găsit mireasă în satul lui, nu trebuia să umble pe alte sate”⁷⁵; numai după o purtare bună, de lungă durată, „putea avea cuvânt de spus în afacerile satului”⁷⁶.

Căsătoria în alte sate nu era privită cu ochi buni nici de către fete, ecoul supărării lor regăsindu-se în strigături: „Spusu-ți-am măicuță bine/ Să ții zile pentru mine/ Să mă dai în sat cu tine/ Și Ț-am spus măicuță foarte/ Să ții posturile toate/ Să scap de străinătate/ Și-ai ținut zile vârstate/ Și m-ai dat pe alte sate/ N-ai ținut zile deplin/ Și m-ai dat în sat străin”⁷⁷. Căsătoria în alte sate a fost taxată în unele localități și după Primul Război Mondial. Flăcăii din satele străine „nu aveau dreptul să vină în sat și să-și ia nevastă pe ales, cum voiau ei, ci trebuie să plătească pentru asta”⁷⁸. Dacă o fată se căsătorea în alt sat, flăcăii din satul ei legau drumul cu lanțuri sau cu frânghii și nu lăsau nunta să treacă până nu se plătea vama.

Prin unele locuri, vama se numea *vadră*, „o vadră de vin”⁷⁹ sau *hulpe*, „o oacă de rachiu și câteva pâini; când un flăcău aduce mireasă din alt sat, flăcăii din acel sat se ațin la drum ca să le plătească hulpea, care constă dintr-o oacă de rachiu și câteva pâini pentru „timpul cât a jucat în horă”⁸⁰. „Petrea Cojocarul când o luat pe Maranda o scăpat. Amu l-o pândit ei ca să le pice în mână. La o jumătate de lună s-o dus el la moară

⁷² Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁷³ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁷⁴ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁷⁵ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 51.

⁷⁶ Teofil Frâncu, George Candrea, *Români din Munții Apuseni (Moșii)*, București, Tipografia modernă Gr. Luis, 1888, p. 116.

⁷⁷ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 46.

⁷⁸ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁷⁹ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

⁸⁰ Idem.

la Gândești, în satul ei, că mai bine mergea la Movilești și i-o ieșit înainte niște flăcăi, unul o ținut boii, doi l-o ținut pe el și doi i-o luat sacii din car și i-o dus la o casă. Petrea o umblat pe lângă ei, s-o rugat și dacă o văzut că nu-i chip, o venit acasă, o luat parale și s-o dus cu toți la crâșmă și-o cinstit, o băut hulpea, pe urmă i-o dat frumușel sacii”⁸¹.

Excepție făceau familiile din neamul răzeșilor (nemeșilor) la care, cu cât mai de departe veneau pețitori la fată, cu atât mai mare era onoarea care se făcea părinților; dar, pentru familiile obișnuite, cu cât fata era dată mai departe de sat, cu atât scădea respectul membrilor comunității față de părinți.

În satul tradițional erau interzise căsătoriile între rude de sânge până la a VII-a spiță, „dar majoritatea spun că [doar] până la a IV-a spiță este păcat a se lua”⁸². De asemenea, erau interzise căsniciile între rude sufletești („poporul crede a fi păcat și prin urmare pune piedică la căsătorie între rudenia sufletească, precum cumetria, frăția, cumnăția”⁸³), între copii („luați de suflet și cei adevărați ai tatălui și nici cu vreo rudenie a acestuia”⁸⁴), între tinerii care sunt rude prin adopție (frați vitregi), între tinerii care sunt frați de botez (adică „copii de sex diferit, botezați în aceeași apă sau de același naș, care sunt considerați frați sufletești și nu se însoțesc; asemenea se socotește și cumnăția”⁸⁵), între frați de cruce, făcuți printr-o practică rituală ce stabilea o legătură sufletească care era socotită ca înrudire, ca frații de sânge și „dacă s-ar căsători ar da naștere la copii schilози, ca în cazul fraților de sânge”⁸⁶). Se credea că cei care încălcau aceste interdicții erau pedepsiți: „Nu puteau face copii sau făceau copii cu deficiențe fizice ori boli incurabile”⁸⁷.

Pentru a nu se face căsătorii între rude apropiate, intenția de căsătorie a doi tineri trebuia să fie adusă în prealabil la cunoștința membrilor comunității satești: „De aceea, după ce familiile celor doi s-au pus de acord asupra zestrei și a datei cununiei, anunță pe preot să-i strige la biserică în trei duminici consecutiv”⁸⁸; în acest răstimp

⁸¹ Târzia – Baia (Mușlea, 1938).

⁸² Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁸³ Idem.

⁸⁴ Idem.

⁸⁵ În Nadișa – Bacău, „dacă un naș botează doi copii de sex diferit, acei copii sunt considerați rude sufletești și nu se pot căsători” (Hasdeu, 1877).

⁸⁶ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁸⁷ Idem.

⁸⁸ Viorel Grivan, *op. cit.*

comunitatea sătească avea vreme să comenteze și să găsească eventualele grade de rudenie între cei doi tineri, iar acestea trebuiau comunicate preotului ca să oprească căsătoria.

În alte localități, intenția de căsătorie trebuia anunțată și primarului, ca „să-i pună pe tablă” 21 de zile la Primărie pentru ca membrii comunității să aibă timp să comenteze și să găsească eventualele impedimente care ar putea opri căsătoria. În situația în care nu apar astfel de obstacole, „după ce ies strigările și zilele de la primărie, se face nunta”⁸⁹.

Pentru căsătorie, tinerii trebuie să fie de aceeași lege: „Nu se fac căsătorii între oameni de altă lege, numai de altă limbă; se întâmplă ca români să ia armence, dar poporul nu vorbește de bine astfel de însoțiri”⁹⁰.

Căsătoria copiilor se făcea în ordinea nașterii acestora; sătenii „care au copii sau fete nu voiesc cu nici un chip să-și mărite întâi fetele mici sau să însoare băieții cei mici pentru că zic ei nu se începe niciodată sacul de la fund”⁹¹. Căsătoria se făcea în mod obișnuit atunci când tinerii ajungeau la vârsta maturității depline, care le permitea să se autogospodărească.

În satul tradițional, vârsta unei persoane era socotită după aspectul fizic și moral, nu după numărul anilor pe care îi avea; o persoană putea fi bătrână după aspectul fizic, chiar dacă nu era așa după numărul anilor. Din această cauză, la mijlocul veacului al XIX-lea nu era fixat un număr de ani până la care se pot încheia căsătoriile, ci se urmărea – fizic – cât de bătrână era fata: „O fată era bună de măritat atunci când știa toate lucrurile și a prins destulă minte, iar feciorul când se pricepea cum se cuvine la toate treburile gospodărești”⁹².

După desființarea legării de moșie, vârsta la care se căsătoreau tinerii era socotită în numărul anilor de viață astfel: „Flăcăii de la 20 la 30 ani, iar fetele de la 15 la 20 ani”⁹³; „de la 18 la 21 ani pentru băieți și de la 15 la 20 ani pentru fete”⁹⁴; „în general, fetele se căsătoresc de la 15 ani, iar băieții de la 18 ani”⁹⁵; „de la 18 ani în sus pentru bărbați și de la 17 ani în sus pentru fete”⁹⁶; „băiatul se căsătorea abia după ce

⁸⁹ Florea Paraschiv, *op. cit.*

⁹⁰ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁹¹ Idem.

⁹² Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 39.

⁹³ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁹⁴ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

⁹⁵ Nicolae Damian, *op. cit.*

⁹⁶ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

trecea de 20 ani”⁹⁷. Odată cu introducerea serviciului militar obligatoriu, flăcăii obișnuiau să se căsătorească numai după ce veneau din armată pentru a nu-și lăsa soția singură.

Am arătat deja că potrivit datinii creștine mirii trebuiau să fie neprihăniți în feciorie, așa că dacă la spovedanie preotul afla că au păcătuit înainte de cununie, nu avea voie să le pună cununa pe cap. În satul românesc, până la prima mare conflagrație mondială, fecioria era bunul cel mai de preț pe care o fată putea să-l aibă la căsătorie; de aceea păstrarea ei era o preocupare importantă atât pentru fete, cât și pentru părinții acestora, mai ales pentru mame.

Fecioria reprezenta garanția trăiniciei căsnicie; „dacă mireasa nu era fecioară, relațiile dintre soți erau compromise de la început pentru că soțul îi putea scoate ochii că așa cum a fost fată așa va fi și gospodină”⁹⁸; de asemenea era afectată respectarea tocmelii privind zestrea dată de către socrii mici, pentru că „dacă se întâmplă ca mireasa să nu-și fi păstrat fecioria și s-o fi stricat cu altcineva, iar nu cu acela cu care s-a cununat, atunci căsnicia începe rău și chiar se poate destrăma dacă nu mai obține ceva avere în plus”⁹⁹.

Dacă fetele greșeau și erau descoperite înainte de cununie, erau batjocorite de către membrii comunității: „Aoleu, a stat vacă, zic femeile despre o fată care a păcătuit”¹⁰⁰ și „rămăneau de cele mai multe ori necăsătorite sau erau obligate să se căsătorească cu văduvi sau cu flăcăi săraci dacă familia avea avere”¹⁰¹. Din această cauză în satul tradițional cinstea fetei era păzită cu strășnicie de familia acesteia, iar dacă se întâmpla ca cineva să-i necinstească fiica, tatăl „se răzbuna prin schingiuire, bătăi cu caracter grav și chiar moarte”¹⁰².

După introducerea Codului civil în Vechiul Regat, dacă o fată era necinstită și părinții „știu sigur cine-i făptașul, îl pândesc și-l bat, după care îl dau în judecată și dacă se dovedește vinovăția este dat la închisoare pentru viol. N-o fost nici un caz în acest sat. Dacă făptașul dă despăgubiri celei necinstite nu-l dă în judecată”¹⁰³. Situația era mult mai

⁹⁷ Ioana Pungilă, *op. cit.*

⁹⁸ Mihai Lupescu, *Rușinarea fetelor care făceau copii de fete mari*, în IC, nr. 4, iunie 1914, p. 100.

⁹⁹ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁰⁰ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁰¹ Moșa – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁰² Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁰³ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

gravă atunci când fata și-a pierdut fecioria și rămânea gravidă. Dacă, deși fata „plânge, se roagă, fâgăduiește, acesta nu vrea s-o ia, ea rămâne cu rușinea”¹⁰⁴. Când aflau părinții că fata este gravidă o băteau bine, „iar ei umblă binișor pe lângă flăcău ca s-o ia; preferă să-i dea mai multă avere, numai să nu necinstească casa, mai ales când mai au și alte fete mai mici, că apoi nu le poate mărita”¹⁰⁵.

Fetele care greșeau și rămâneau gravide și se afla, aveau o situație ingrată în cadrul comunității; ele erau practic excluse din rândul fetelor mari, iar în rândul nevestelor nu erau primite până nu se supunea unui ritual de cununie: „O luau două femei și o duceau la o salcie, unde după ce îi împleteau părul ca la neveste și o înveleau, o întorceau de trei ori în jurul salciei zicând: «Cunună-se roaba lui Dumnezeu cu salcia»”¹⁰⁶; în perioada sarcinii, când ar fi trebuit să se bucure de protecție, ea era ostracizată. Dacă voia să intre în biserică „era obligată să țină crucea neagră, ori să poarte cununa de urzici pe cap”¹⁰⁷; mai mult de atât, dacă mergea la biserică cu capul gol și cu flori, „preoteasa cu gospodine din sat îi smulgeau florile ori gătelile de pe cap, îi lega capul cu o batistă și o îmbrobodeau cu un tulpă și o așezau în urma nevestelor. O asemenea rușine se împrăștia ca fulgerul prin sat (că fata a fost legată și ea nu mai putea ieși nicăieri). Rușinea fetei o trăgeau și părinții, care adesea o alungau de acasă”¹⁰⁸.

Pentru a scăpa de oprobriul comunității, fetele mai îndrăznețe picau pe cuptor la familia feciorului: „Dacă o fată se întâmpla și greșea cu un băiat și el nu voia s-o ia, fata se duce și pică pe cuptor acasă la părinții lui și numai îl întreba dacă vreau să facă nunta sau nu”¹⁰⁹; „mai totdeauna se întâmplau căsătorii, [căci] părinții tinerilor erau obligați să pună la cale nunta”¹¹⁰. Dacă nu reușeau în demersul lor, „fetele mai groase la obraz se duc peste an cu copilul la joc și când joacă el îl tot înțeapă cu vorba ridicând copilul și zicând «iată tata» sau sar la fata cu care joacă și o batjocorește că joacă cu bărbatul ei și până nu umblă bătută nu se lasă”¹¹¹.

¹⁰⁴ Târzia – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁰⁵ Moișa – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁰⁶ Valer Butură, *Cultură spirituală românească*, București, Editura Minerva, 1992, p. 311.

¹⁰⁷ Ion H. Ciubotaru, *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, vol. II. *Obiceiurile familiale și calendaristice*, Iași, Editura Presa Bună, 2002, p. 3.

¹⁰⁸ Mihai Lupescu, *op. cit.*, p. 100.

¹⁰⁹ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 42.

¹¹⁰ Petre V. Ștefănuță, *op. cit.*, p. 97.

¹¹¹ Târzia – Baia (Mușlea, 1938).

Dacă băiatul nu este cunoscut sau a fugit și nu este găsit, atunci „fata rămâne cu rușinea și era silită să se mărite cu un văduv divorțat sau, dacă are avere, cu flăcău mai sărac. Sunt câteva cazuri când flăcăi din alte sate au venit cu traista în băț, adică numai cu hainele de pe ei și au luat fete cu copii, s-au măritat devenind argați la femeia și copiii altuia”¹¹². Dacă „feciorul n-are de unde să-i dea sau se apără zicând că n-a fost singur la treaba asta, fata rămâne cu rușinea. Unele fete fără rușine, după 2-3 luni de la nașterea copilului, trimit copilul pe o prietenă sau o rudă și-l așează cu forța în casa feciorului”¹¹³.

Copiii acestor fete erau socotiți ai nimănu, „sunt lepădături plămădiți la propteaua gardului, prin șanțuri, prin buruieni, pe sub garduri”¹¹⁴ și erau numiți „copii din flori”. Termenul de *copil* era peiorativ pentru că „nimeni nu întreabă câți copii ai? Ci câți prunci ai? Cu numele de copil sau copilă sunt numiți de popor numai cei născuți din flori, căroră nu se știe cine le-a fost tată, ci numai mamă. Poporul le mai spune și copii pierduți. Numele de copil sau de copilă este un nume de batjocură cu care pruncii din sat ciufulesc pe cei din flori când se sfădesc cu ei”¹¹⁵.

În cazul căsătoriei mamei, copilul „n-are drept de moștenire decât la averea mamei, la a tatălui nu”¹¹⁶ și nici să poarte numele soțului: „Într-o zi o fată de clasa I spunea sunt a lui cutare adică a lui bunicul său, pentru că era scos actul pe numele mamei. M-o făcut mama de fată mare de nici ea nu știe cu cine că avea atunci pe mai mulți. Apoi ce să faci trăiești cu cine poți că dă Dumnezeu, auzi zicând câte vreo femeie necinstită”¹¹⁷.

După 1918, dacă se cunoaște vinovatul și acesta nu vrea s-o ia, „fata și familia ei îl poate da în judecată și judecata îl condamnă s-o ia. În sat sunt trei cazuri când au rămas trei fete însărcinate, două au născut, iar una a avortat, pusă la cale de făptuitor. Până acum au fost ținute cu vorba că le ia, acum sunt în cercetare”¹¹⁸.

Mireasa care nu și-a păstrat fecioria și se afla numai după cununie era pedepsită. Cea mai veche mențiune a pedepsirii miresei greșite o datorăm lui Dimitrie Cantemir: „Dacă fiica lor și-a stricat fecioria mai dinainte, atunci a doua zi după mâncare cheamă mirele la

¹¹² Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹¹³ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

¹¹⁴ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹¹⁵ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

¹¹⁶ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹¹⁷ Moișa – Baia (Mușlea, 1938).

¹¹⁸ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

sine pe toate neamurile sale și le arată că nu s-a găsit mireasa fecioară; deci ei caută căruțele cele mai rele și cu curele rupte înhamă pe părinții în loc de cai, după ce vin și pe fiica lor o pun în căruță, iar pe dâșii cu bătaii îi silesc să o tragă până la casa lor și o ia înapoi ca pe o curvă și nimeni nu le poate face sminteală la drum. Iar îndrăznind cineva să-i sloboadă pe dâșii, atunci unul ca acela, osebit de altă bătaie, se mai pedepsește de către judecătorul locului ca un călcător de legile și obiceiurile țării. Iar zestrea miresei toată o oprește bărbatul și toată cheltuiala care a făcut-o el la nuntă o plinește cu porunca judecătorilor de la părinții aceia care nu și-au păzit pe copilul lor”¹¹⁹.

Medicul brașovean Wolf descria, la 1806, felul cum se află dacă mireasa a fost sau nu fecioară: „Mai multe femei, neamuri ale mirelui, merg după noaptea nunții în odaia de dormit a tinerei perechi și cercetează cămașa miresei. Dacă află pe ea semne sigure, pe care dorința lor le așteaptă, încep să strige de bucurie, ca să afle toată lumea că mireasa și-a păstrat floarea tinereții pentru mirele ei. Când sosesc nuntașii, cămașa se pune ca un steag, într-o prăjină lungă, care este jucat de vornic. Vai de mireasa unde astfel de steag nu s-arată și de trei ori vai de părinții ei, că fata li se trimite acasă rușinată și batjocorită, ori zestrea trebuie mărită”¹²⁰.

În satul românesc, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, membrii comunității erau interesați dacă mireasa n-a fost fecioară, căci „poporul ține foarte mult la fecioria miresei, ca dovadă despre aceasta se cere cămașa noptii întâi”¹²¹. Așadar, dovada fecioriei miresei era căutată la cămașa cu care a dormit mireasa în prima noapte după cununie de către „nună; împreună cu mama mirelui o primenesc pe mireasă și iau cămașa pentru a constata fecioria. Dacă a fost fecioară trimite la părinții fetei rachiou roșu pus în sticle, la gâtul cărora au pus o cordică roșie, pe care-l joacă pe drum, iar tinerii se duc cu un colac”¹²². Cămașa „se arată la mai mulți oameni; unii o puneau într-o prăjină și mergeau cu ea spânzurată prin sat, lăutarii cântând și nuntașii jucând cămașa miresei. Mai aveau cu ei un cocoș roșu și sticle cu vin roșu; vinul îl beau, iar pe cocoș îl jucau pe sus”¹²³. Dacă mireasa n-a fost fecioară, „nuna cea mare și alte femei îi puneau miresei a doua zi o pereche de ște la gât și o jucau

¹¹⁹ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Cu o notiță introductivă de Miron Niculescu, București, Librăria Socec & Co, 1909, cap. XVIII.

¹²⁰ Tudor Pamfile, *Pagini vechi de viață românească*, în IC, nr. 6-8, iunie-octombrie 1919, p. 83.

¹²¹ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹²² Idem.

¹²³ Brusturoasa – Bacău (Hasdeu, 1877).

cu acestea agățate la gât pe drum, lăutarii cântând și publicul râzând”¹²⁴ sau „se trimite rachiu alb și la plăcinte nuna pune înaintea miresei și a mumei ei linguri, talgere și pahare sparte, zicând toată lumea a fost acasă numai muma finei n-a fost”¹²⁵.

După Primul Război Mondial problema fecioriei miresei se va rezolva amiabil între familiile celor doi tineri, fără a se aduce la cunoștința comunității. Părinții fetei, pentru a nu se face de rușine, mai dădeau ceva zestre în plus. „În timpurile vechi se ținea mult la fecioria miresei, când era obiceiul de a se arăta cămașa miresei la nuntași a două zi și să se bea rachiu roșu dacă a fost fecioară și rachiu alb dacă n-a fost; acum dacă mireasa n-a fost fată mare, ginerele mai cerea ceva zestre, iar dacă nu primea o alunga; dar nu prea se întâmpla asta pentru că părinții fetei, ca să nu se facă de rușine, îi da. De cele mai multe ori era un truc ca să se obțină mai mult de la părinții fetei care, ca să nu se facă de răs în sat și să se știe numai între ei, îi da”¹²⁶.

Dacă fecioria miresei nu se putea repara prin mărirea zestreii, „mireasa se trimite acasă la părinți”¹²⁷. Alungarea miresei de către familia mirelui avea consecințe neplăcute pentru mire, deoarece „dacă o trimite acasă atunci nu-i mai poate păstra zestrea, care trebuie restituită până la cel din urmă petec de haină și atunci mai bine rabdă asta și n-o mai face publică”¹²⁸.

Prin căsătorie se înființa și o unitate socială nouă, a cărei putere economică depindea de mărirea zestreii (moștenirii) primite. Avera părintească era împărțită între urmași după cum voiau părinții și după cum aveau ce să împărțească. Obiceiul era ca părinții să-și înzestreze toți copiii egal¹²⁹; chiar dacă, teoretic, părintele e suveran, „el poate da ca zestre cât vre, fiecărui, atâta numai să dea la toți, indiferent cât dă unuia sau altuia”¹³⁰. „Nu se întâmpla ca un sătean să dea o zestre mai mare unuia, neîndreptățind pe ceilalți frați”¹³¹, deoarece dacă părinții dau o zestre prea mare la unul din copii, atunci apar neînțelegeri, „copiii se supără, se ceartă și chiar se bat”¹³².

¹²⁴ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

¹²⁵ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹²⁶ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹²⁷ Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

¹²⁸ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

¹²⁹ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹³⁰ Moișa – Baia (Mușlea, 1938).

¹³¹ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹³² Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

Zestrea pentru tineri se promite la peșit, când părinții tinerilor se învoiesc împreună câtă zestre să le dea. „În general, la fixarea zestrei părinții, dacă au de unde, dau, zicând că dau copiilor lor, nu la străini”¹³³ și aceasta varia în funcție de situația socială a părinților. În trecut zestrea se stabilea verbal dar, după 1865, părinții fetelor care se căsătoreau cu cadre militare trebuiau să încheie acte dotale, autentificate prin Judecătoria¹³⁴.

În localitățile din Țara Făgărașului, la fixarea zestrei participa și notarul, care făcea foaia de zestre: „La tocmeală veneau mai de mult neamurile băiatului și ale fetei și de multe ori notarul comunei. După sosirea tuturor se reia discuția asupra zestrei și notarul face foaia de zestre, în care se specifică bunurile mobile și imobile pentru fiecare parte în parte și ambele sunt semnate de cei prezenți. La sfârșit părinții băiatului primeau cartea fetei, iar părinții fetei cartea băiatului”¹³⁵.

Logodna putea fi stricată de una din părți din diferite motive: „Dacă după logodnă apar vorbe că fata nu-i cum trebuie sau că flăcăul e de oameni proști sau că își iau seama că părinții n-o să le dea zestre cât le-a făgăduit înainte de logodnă”¹³⁶. Partea care strică logodna este obligată „să întoarcă cheltuiala făcută de partea cealaltă”¹³⁷.

După nuntă, dacă părinții fetei nu-i dau acesteia zestrea promisă, atunci fie „fata merge singură acasă la părinții ei, pentru că, zice ea, n-au cu

¹³³ Moiša – Baia (Mușlea, 1938).

¹³⁴ Într-un act dotal din Stolniceni Prăjescu – Baia se precizează: „Subsemnații Anica și D. Stratulat, domiciliați în comuna Stolniceni Prăjescu, satul Cozmești, județul Baia, declarăm că, în vederea căsătoriei fiicei noastre Eugenia cu d-l subofițer Chetroiu Neculai, instructor în Regimentul 12 Artilerie Sădagura, îi constituim următoarea avere: 1. Patruzeci prăjini loc arătură situat în satul Cozmești la punctul peste Siret megieșit cu C. Ioan, D. Stratulat și drumuri; 2. 8 prăjini loc de arătură în țarina satului Cozmești la punctul Ciohalm cu Niculai Guiri, C. Ivan și drumuri; 3. 50 de prăjini ca loc cu casa de pe el compusă din două camere, un antreu, bucătărie și cerdac, care teren se găsește în vatra satului Cozmești, megieșindu-se cu Ion Nechitova și drumul. Terenurile de la punctul 1 și 2 le evalu[ăm] la suma de 30.000 lei, iar grădina de la punctul 3 cu casa de pe ea le evaluăm la suma de 40.000 lei. Terenurile ce le dotăm au intrat în posesia noastră prin împrumut și cumpărare. Subsemnații Eugenia Stratulat și Neculai Chetroiu, în calitate de viitori soți, declarăm că consimțim la Actul dotal de față. Bacău, 8 august 1938. Semnături: Ana Stratulat, D. Stratulat, Eugenia Stratulat, subofițer Chetroiu Neculai. Redactor martor pentru neschimbare: avocat A. Henciu” (Mușlea, 1938).

¹³⁵ Nicolae Damian, *op. cit.*

¹³⁶ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹³⁷ Doftena – Bacău (Hasdeu, 1877).

ce trăi, au ajuns să trăiască o calică cu un calic și atunci nu se întâmplă să nu-i dea toată zestrea”¹³⁸, fie că, după căsătorie, „băiatul cu părinții lui prigonesc pe fată și o alungă acasă ca să aducă toate câte i s-a făgăduit”¹³⁹, iar dacă ginerele este rău „o gonește oprindu-i zestrea dată”¹⁴⁰. Singurul caz în care tânăra familie nu primește zestre de la părinți este atunci când băiatul sau fata n-au ascultat de părinți; în această situație, nu li se dă nimic, zicând că-i dezmoștenește¹⁴¹.

Obiceiul era ca flăcăii să primească ca zestre „pământ în țarină”¹⁴²; pământul se împărțea „în părți egale, la fel ca uneltele de agricultură, plug, grapă, și era dat flăcăilor, în timp ce fetele luau ca zestre din casă toate cele necesare menajului”¹⁴³. Pământul, uneltele și animalele de tracțiune erau absolut necesare începerii unei activități economice independente; „rar se însoară un fecior dacă n-are loc de casă, iar dacă n-are, car cu boi și pământ în țarină sunt obligatorii”¹⁴⁴. Până la mijlocul secolului al XX-lea, animalele de lucru erau foarte importante în cadrul economiei țărănești pentru că ele reprezentau principala forță de tracțiune și o sursă deosebită de procurare a banilor.

Până la desființarea iobăgiei, animalele de lucru au fost – în localitățile aservite – foarte importante, deoarece, în raport de numărul lor, se făcea aprecierea clăcașilor în *clăcași fruntași* (cei cu 4 animale de lucru), *clăcași mijlocași* (cu 2 animale de lucru) și *clăcași săraci* (fără animale de lucru) și funcție de numărul lor se acordau în folosință suprafețele de teren. Astfel, fruntașii primeau 7 ha de pământ, mijlocașii primeau 4 ha, iar săracii primea 3 ha¹⁴⁵.

Părinții care aveau posibilitatea să-și înzestreze feciorul cu boi se simțeau mândri, aveau trecere prin sat și cereau cuscrului zestre bună, iar pe fecior nu-l lăsau să ia orice strânsură. Boii erau temelia unei gospodării, reprezentau o avere care tenta pe părinții fetelor ce nu mai erau interesați de frumusețea ginerelei: „Vai săracii de boi mulți/ Cum însoară orice sluiți”¹⁴⁶.

¹³⁸ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹³⁹ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

¹⁴⁰ Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

¹⁴¹ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁴² Cornățel – Putna (Casa, 1926).

¹⁴³ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁴⁴ Cornățel – Putna (Casa, 1926).

¹⁴⁵ Ilie Corfus, *Agricultura în Țările Române. 1848-1864*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 260.

¹⁴⁶ Mihai Lupescu, *Butucul*, p. 130.

În urma desființării legării de glie, terenurile pe care înainte le-au avut în folosință au intrat, prin împrăștiere, în stăpânirea iobagilor, ajungându-se în situația în care mulți iobagi au devenit mai bogați decât nemeșii: „Hei după ștergerea iobăgiei noi eram nemeși, nu ei. Ce, domnule, noi aveam câte 15-20 jugăre de pământ unul și ei nimic, puteau scuipa peste el”¹⁴⁷.

Până la desființarea dependenței de moșie, „potrivit bătrânilor, fetele nu primeau ca zestre loc în țarină, numai îmbrăcăminte, iar frații îi plăteau bănește partea de loc ce i se cuvenea, iar pământul se împărțea numai între frați”¹⁴⁸; se petrecea acest lucru din cauză că familiile de țărani liberi nu puteau să-și înstrăineze averea în afara neamului, pentru a nu-l sărăci, iar fetele – prin căsătorie – intrau în alt neam, iar familiile de iobagi aveau pământ în folosință, nu în proprietate, proprietar fiind boierul. Din această cauză zestrea fetelor consta în primul rând în textile de casă, „căpătiul sau lucrurile de îmbrăcat casa, două perine lungi, patru perine scurte, o cergă, patru foi de scoarță, un țol, patru saci, patru prosoape, două fețe de masă, straie și vite”¹⁴⁹.

Așadar, ca zestre, fetelor li se dădeau în primul rând obiecte casnice: „Mireasa duce cu ea 2 perini lungi, 4 perini scurte, 2 mititele, o cergă sau plapumă, 4 foi de scoarță, un țol, 4 saci, 4 prosoape, 2 fețe de masă, 4 cămăși, 2 catrințe, căpătiul sau lucrurile de a îmbrăca o casă și straiele miresei și vite, iar ce dă mai pe urmă sunt vitele”¹⁵⁰; „lăicere de lână și de buci, cam 4 saci, macaturi (cuverturi de pat), pânză de bumbac și de cânepă pentru cămeși, străchini, linguri, lampă, cofă de apă și o ladă mare în care se așează lucrușoare mai mici și hainele miresei, găini, oi, un purcel, o vițică, grâu, păpușoi și o icoane ca să aibă de toate în casa lor. Zestrea miresei se încarcă într-o căruță și se duce o dată cu mireasa la nuntă”¹⁵¹. Familiile înstărite mai dădeau, ca zestre, și „o căruță cu cai, o sanie, două vaci, în timp ce cele mai sărace abia dacă reușeau să le dea o vacă și câteva oi”¹⁵².

După desființarea legării de moșie, familiile mai bogate, pe lângă obiectele casnice, înzestrau fetele și cu pământ și animale: „Ca zestre se dă vite, pământ și obiecte din casă ca lăvicere, cergi, cojoace, sumane,

¹⁴⁷ Gh. Reteganul, *op. cit.*, p. 34.

¹⁴⁸ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 143.

¹⁴⁹ Brusturoasa – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁵⁰ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁵¹ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁵² Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 147.

sarici. Acestea se dau odată cu mireasa și altele, după cum e învoiala”¹⁵³, „2-4 ha pământ, vacă cu vițel, 2 războaie de întins pe pereți, 20 coți de buci, șervete, farfurii, iar la flăcăi 5 ha de pământ, car cu boi, casă sau loc de casă”¹⁵⁴; „boi și vaci”¹⁵⁵, în timp ce familiile sărace dădeau fetelor „lăicere de in și cânepă, țoale, traiste de buci nu de lână, catrințe și brâie simple, loc și vite nu le dau, doar o vacă și câteva oi”¹⁵⁶.

Pentru a fi lăudate la nuntă, fetele erau învățate de mici de mame să toarcă, să țeasă și să coase pentru a-și face zestre multă, care să fie arătată la nuntă: „Vă uitați dragele mele/ Ori la haine, ori la mine./ Care nu știți număra/ Stați numai și ascultați/ Că vă spun eu pe de rost/ Cu toate câte au fost./ Trei cu vergi, trei în trei ițe./ Trei de lână, trei pestrițe./ Trei de tort, trei de bumbac./ Trei cusute după ac./ Patru de pus pe strujace./ Ladă tot, două strujace/ Spuneți la care nu vă place./ Mai avem vreo zece mese/ Vreo șase perini alese/ Trei pui mici, să nu-i uităm/ Stați numai să numărăm./ Uite una, uite două/ Uite două, uite trei/ Toate-s, dragă, ale ei./ Uite patru, uite cinci/ Toate o să rămână aici./ Uite cinci și uite șase/ Toate-s cu plene de mătase./ Uite șase, uite șapte/ Toate-s cu mâna ei lucrate./ Uite șapte, uite opt/ Numărați, că nu mai pot”¹⁵⁷.

După căsătorie, chiar dacă trăiau împreună, fiecare soț își are partea lui de avere pe care a primit-o ca zestre de la părinți sau danie de la alte neamuri: „Asta-i partea ta de la părinți, asta de la alte neamuri, asta-i partea mea de la părinții mei și asta-i partea mea de la ai mei. La fel era și pentru averea mobilă, calul meu, vaca mea, oaia mea”¹⁵⁸.

Averea familiei, ca folosință, aparținea ambilor soți în aceeași măsură; „averea unei case este comună ambilor soți, ambii sunt stăpâni pe ea”, dar înstrăinarea ei nu se putea face fără aprobarea ambilor „pentru o vânzare de veci trebuie iscălitura bărbatului și a femeii”¹⁵⁹, iar în caz de divorț soțul pierdea zestrea soției. Averea câștigată prin munca ambilor soți era în folosința comună a lor, dar când era vorba de dreptul de proprietate, în caz de deces, neamurile considerau că bărbatul are

¹⁵³ Brusturoasa – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁵⁴ Petre V. Ștefănuță, *op. cit.*, p. 99.

¹⁵⁵ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁵⁶ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 147.

¹⁵⁷ Elena Popovici, *Obiceiuri de la naștere, nuntă și înmormântare din Cincu Mare – Făgăraș*, 1948.

¹⁵⁸ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁵⁹ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

prioritate la moștenire și, de cele mai multe ori, „îndată ce moare bărbatul unei femei, neamurile lui o scot din casă, dacă n-are copii, ca să nu se mărite și să aducă pe altul, zic ele”¹⁶⁰.

Am arătat că tinerii doreau să se căsătorească pentru a scăpa de tutela părintească și a deveni stăpâni la casa lor. După căsătorie, părinții mai păstrează autoritatea morală, „copiii fiind datori să-i asculte și să fie supuși că le sunt părinți”¹⁶¹. În cadrul tinerei familii, soția și copiii sunt sub ascultarea soțului: „Dacă un fecior se căsătorește, el rămâne cu soția lui sub ascultarea părinților, dar asupra soției și copiilor lui părinții n-au nici o putere”¹⁶².

Fetele măritate trec de sub ascultarea părinților la cea a soților: „Toată puterea și drepturile părinților trec asupra bărbatului”¹⁶³. Pe fetele măritate „părinții pot să le sfătuiască mereu cum să se poarte ca să țină gospodăria și cinstea casei”¹⁶⁴, dar când acestea nu-și îndeplinesc datoriile de soție, părinții nu se amestecă: „Așa-i trebuie, lasă să-i rupă ciolanele, zic părinții de fetele care nu trăiesc bine cu bărbații lor sau care n-au fost ascultătoare și s-au dus fără voia lor”¹⁶⁵.

Noua familie rezultată în urma căsătoriei poate locui împreună cu socrii, situație în care aceasta este, din punct de vedere economic și moral, sub tutela socrului (mare sau mic), cât timp trăia acesta și abia după moartea acestuia soțul devine capul familiei. Cât timp trăiește socrul, mama soacră își exercita toate drepturile de stăpână a casei și asupra nurorii, mai ales când mai are fată de măritat. Drepturile soacrei asupra nurorii erau recunoscute de comunitatea sătească, mai ales când se află că nora nu ascultă de soacră, că este leneșă sau că nu-și vede de casă și își înșală soțul și „tot satul trece pe la ea”. Însă, dacă nora era de soi bun, soacra este batjocorită dacă o asuprea.

Situația se schimbă radical după moartea socrului, atunci când soțul devine capul casei și nora stăpâna casei. Relația dintre ele putea deveni conflictuală, chiar să se ajungă la bătăi și la alungarea din casă a soacrei: „M-am luat la sfadă din partea averii cu feciorul și nora și ei m-o îmbrâncit și m-o izbit și el și ea. Da-s făcute de mine casele, am zis, și

¹⁶⁰ Moișa – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁶¹ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

¹⁶² Idem.

¹⁶³ Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

¹⁶⁴ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁶⁵ Moișa – Baia (Mușlea, 1938).

ea s-a dus la mă-sa să vie cu frații. Io am tras ușa după mine și când am zis ce, mă, ai venit cu cumnații să mă bateți? El o zis taci că când te-oi izbi intri în pământ. Bărbatul meu o murit și el face cu mine ce vrea și mă trimite la vreme de bătrânețe pe iarnă din casă”¹⁶⁶.

După desființarea legării de glie cea mai mare dorință a feciorilor era aceea de a avea casa lor la însurat: „Rar se însoară un fecior dacă n-are casă sau loc de casă, iar dacă n-are, carul cu boi și pământ în țarină sunt obligatorii”¹⁶⁷; „Nici un sătean nu îndrăznește să se însoare dacă n-avea casa lui”¹⁶⁸. Părinții aveau obligația morală de a le face feciorilor de însurat casă pentru că „aceștia duc pe mai departe numele familiei și fac ca neamul să nu se stingă. Regula generală era ca băieților, părinții să le dea casă, cu tot locul și pământ ca să-și poată întreține familia; au acest privilegiu băieții pentru că ei duc pe mai departe numele tatălui”¹⁶⁹.

Dacă nu puteau să construiască casă pentru feciori înainte de nuntă, părinții băiatului aveau obligația morală de a-i ajuta „la strângerea materialelor pentru casă”¹⁷⁰ și la construcția casei („părintele și frații îl ajută la zidirea casei”¹⁷¹). Până la terminarea casei – „fiecare familie în cel puțin cinci ani de la căsătorie își face casa ei proprie”¹⁷² – tânăra familie locuia în casa paternă („tinerii stăteau în casa părintească în odaie separată”¹⁷³). În situația în care apar neînțelegeri între soacră și noră în casa socrilor mari („nu încap oalele la foc”¹⁷⁴ sau „nora cu soacra nu se pot năvăli”¹⁷⁵), atunci tânăra familie se mută în casa socrilor mici.

Feciorii evitau să meargă de ginere în casa soției pentru că gura satului râdea de ei, că s-au *măritat* și au mers *slugă* în casa socrului, unde n-are nimic al lui; de aceea „el n-are voie să pună clopul pe masă, numai în cui”. Situația feciorului măritat era deseori ridiculizată ca „rudă la cocie”: „S-o băgat ginere în casă,/ Și nu-i slugă, nici gazdă./ Că

¹⁶⁶ Maria lu Simion Bălsanu (45 ani, din Tutova), „Mănăstirea lui Adam”, în *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, publicate de I. A. Candrea și Th. D. Speranția, vol. II, București, Socec, 1907, p. 489.

¹⁶⁷ Cornățel – Putna (Casa, 1926).

¹⁶⁸ Mățău – Dâmbovița (Casa, 1926).

¹⁶⁹ Boldurești – Lăpușna (Casa, 1926).

¹⁷⁰ Chechiș – Sălaj (Casa, 1926).

¹⁷¹ Dobra – Hunedoara (Casa, 1926).

¹⁷² Scundu – Vâlcea (Casa, 1926).

¹⁷³ Idriciu – Fălciu (Casa, 1926).

¹⁷⁴ Popteleac – Cluj (Casa, 1926).

¹⁷⁵ Minișul de Sus – Arad (Casa, 1926).

sluga are simbrie,/ El îi rudă la cocie./ Cocia îi la scuteală,/ Ruda rămâne afară./ Cocia-i băgată în șopru,/ Ruda-i mânată la lucru”¹⁷⁶.

În unele localități din Țara Năsăudului feciorul care se mărita, adică mergea pe moșia fetei, trebuia să se înscrie, adică să ia numele socrului, din care cauză tinerii se cam temeau să *se mărite*, chiar dacă fata era bogată și frumoasă: „Mai în jos pe lângă vie/ Este o fată cu moșie/ Ea mă cheamă să mă înscrie/ Locu-i bun, și-i lângă drum/ M-oi înscrie de-oi fi nebun”¹⁷⁷.

O situație similară era și în satele din Țara Moșilor, acolo unde, „dacă un fecior a luat în căsătorie o fată cu moșie și s-a stabilit cu locuința în casa ei, se zice că s-a măritat, în loc de însurat și adoptă numele de familie a socrului, după vatra străbună, ca să nu se piardă numele moșului”¹⁷⁸.

Excepție făceau localitățile din zona Branului, în care era obiceiul ca flăcăii să meargă în casa fetelor, iar casa părintească să fie moștenită de fata cea mai mică. Dacă o familie avea mai multe fete, părinții trebuiau să le facă casă la fiecare; dacă avea numai băieți nu, căci aceștia se măritau și în casa părintească rămânea feciorul cel mic.

În familie, bărbatul era considerat stăpânul, stâlpul, capul familiei și al gospodăriei, în care calitate dirija munca și viața tuturor membrilor familiei, „poartă roșturile casei”¹⁷⁹ și „se îngrijește ca să nu lipsească nimic familiei pe tot timpul vieții”¹⁸⁰. Rolul bărbatului (soțului) este recunoscut de toți membrii familiei, care i se adresează cu „dumneata” și-i recunosc rolul de arbitru în conflictele care apar între ei. În cadrul comunității, bărbatul răspunde moral de acțiunile membrilor familiei; „dacă copiii sau soția, voit sau din greșeală, batjocoresc pe cineva, cel ofensat zice: aceștia sau aceasta n-are stăpân și se întâmplă chiar să fie tras la răspundere”¹⁸¹.

Până în 1914, femeia avea o situație de inferioritate față de bărbat atât în cadrul familiei, cât și în cadrul comunității sătești, inferioritate care era recunoscută de la naștere. Familiile se bucurau mai tare atunci când se naștea un băiat decât când se naștea o fată: „Atunci când se naște un băiat, de bucurie râd și cheitorile casei, pentru că băieții lesne se pot crește și

¹⁷⁶ Emil Petrovici, *op. cit.*, p. 50.

¹⁷⁷ Runcu Salvei – Năsăud (Casa, 1926).

¹⁷⁸ Teofil Frâncu, George Candrea, *op. cit.*, p. 116.

¹⁷⁹ Acmariu – Alba (Casa, 1926).

¹⁸⁰ Păușești Otasău – Vâlcea (Casa, 1926).

¹⁸¹ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

căsători, iar când se naște o fată plâng, pentru că fata-i piatră în casă și dacă mai are și minte rea, e vai și amar”¹⁸².

În viața conjugală, bărbatul se considera stăpânul soției și tot ce zicea el soția trebuia să facă. Atunci „când femeia nu-l ascultă pe bărbat, acesta are dreptul s-o bată”¹⁸³. Bătaia soției de către soț era un fenomen obișnuit în comunitățile sătești, în care se spunea că „femeia nebătuță e ca moara neferecată”¹⁸⁴. Femeile, în vremurile vechi, chiar ele acceptau bătaia, zicând celui care voia să le scoată: „Lasă să mă bată că-i bărbatul meu”¹⁸⁵; ba chiar erau și soții „de acelea cam proaste care se plângeau că nu le iubesc bărbații că nu le bat”¹⁸⁶. În situația în care soțul, după căsătorie, își bate des soția, fără motiv, părinții acesteia pot interveni, silindu-l să dea „în scris, în fața mai multor oameni cinstiți, care se pun chezași, că nu-și va mai bate nevasta”¹⁸⁷.

Dreptul bărbatului de a-și bate nevasta era recunoscut de codurile de legi vechi, care interziceau numai cruzimea¹⁸⁸. În situația în care femeia dădea în judecată pe bărbatul care a bătut-o, bărbatul nu era condamnat, bătaia dintre soți fiind îngăduită de lege. Pentru bătaie soțul era condamnat numai atunci când îi provoacă leziuni grave: „În sat este un caz când femeia i-a scos un ochi bărbatului ei, dar s-au împăcat, nu au ajuns la judecată și au trăit împreună mai departe până ce bărbatul a murit”¹⁸⁹.

Afecțiunea bărbatului față de soția lui manifestată în public era dezaprobată de opinia publică, zicând că „în acea casă cântă găina nu cocoșul”. Pe drum femeia mergea în urma bărbatului și se dădea în lături așa ca să nu treacă pe dinaintea bărbatului¹⁹⁰, iar la petreceri bărbatul ocupa locul întâi: „Femeia, ca supusă a bărbatului, merge mai pe urmă și șade pe a doua treaptă”¹⁹¹.

Neînțelegerile între soți puteau apărea în familiile tinere, mai ales la început, din diferite motive: pentru că părinții nu le-au dat averea promisă;

¹⁸² Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 62.

¹⁸³ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁸⁴ Idem.

¹⁸⁵ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁸⁶ Dofteana – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁸⁷ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

¹⁸⁸ Paul H. Stahl, *Triburi și sate din sud-estul Europei*, București, Editura Paideia, 2000, p. 124.

¹⁸⁹ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁹⁰ Paul H. Stahl, *op. cit.*

¹⁹¹ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

„sunt câteva cazuri când fata singură a venit acasă la părinți și a spus că-i alungată, să-i mai dea ceva pământ și părinții fetei i-a mai dat. Un alt caz, când femeia s-a înțeles cu bărbatul să zică că-i alungată și s-a dus acasă la părinții ei. Până nu i-a dat o grădină nu s-a dus înapoi la bărbat; pe urmă au avut ce râde de părinții fetei. I-au făcut acte de veșnică vânzare, nu mai poate fi luat”¹⁹²; deoarece „nu-i place că-i urâtă și nu mai trăiește cu ea, că n-a fost fată mare sau că-i leneșă și murdară, că bărbații le băteau”¹⁹³; „că bărbații se poartă rău, le terorizează sau le bat”¹⁹⁴ – situații ce erau rezolvate de către părinți, nași și neamurile mai apropiate.

Dacă aceștia nu-i pot împăca, se apela la preot și primar: „Este un caz cam vechi de 35 ani, când un bărbat și-a alungat femeia din cauză că nu-i mai era dragă. Părinții fetei s-au dus la primar și apoi la preot. Bărbatul a fost atenționat la primar de preot, care i-a zis să-și ia femeia acasă că-i voinică și frumoasă. S-au împăcat și acești oameni trăiesc și astăzi împreună și sunt oameni gospodari”¹⁹⁵.

Până la Primul Război Mondial se întâmpla foarte rar ca neînțelegerile din cadrul familiei să nu se rezolve și să se ajungă la divorț; „atunci bărbatul trebuie să dea toată averea înapoi. De când sunt aici s-a întâmplat un singur caz. Fata Catinca Dorodoi s-a măritat la Gostești, sat din județul Baia, femeia a fost alungată. Nu s-au împăcat și i-a dat averea înapoi în urma judecării. Fata trăiește și azi și nu s-a mai măritat”¹⁹⁶. Așadar, în caz de divorț, bărbatul trebuia să-i dea zestrea, neavând dreptul s-o rețină și dacă „n-o dă de bună voie, e silit de Primărie cu forța publică s-o predea nevastei”¹⁹⁷; dar ajungându-se la primărie, „zestrea nu se restituie, rămâne la bărbat, căci se împacă în toate cazurile”¹⁹⁸.

Erau și oameni care mijloceau sau dădeau ajutor la apariția unor disensiuni în familie. Despre aceștia se spuneau că strică casa: „Tot așa zic oamenii,/ Că io stric casa badii./ Casa badii o las întregă/ Numai dragostea mi-i dragă”¹⁹⁹; „curvele sparg casele oamenilor”²⁰⁰.

¹⁹² Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁹³ Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

¹⁹⁴ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

¹⁹⁵ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁹⁶ Idem.

¹⁹⁷ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

¹⁹⁸ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

¹⁹⁹ Poiana Ilvei – Năsăud (Casa, 1926).

²⁰⁰ Maidan – Caraș (Casa, 1926).

La destrămarea unei familii mai contribuiau și unii prieteni pe care și-i făcea soțul dacă soția era frumoasă: „Cu fata care-i frumoasă/ Niciodată nu duci casă/ Că prietenii nu te lasă”²⁰¹.

Cei care încercau să strice casa „mijlocind sau dând ajutor la necredința femeii sau a bărbatului erau socotiți ca cei mai răi oameni și erau alungați din sat”²⁰², iar familiile care nu duceau o viață conjugală bună erau taxate de către membrii comunității că „nu duc casă bună”, „și-au împrăștiat casa”²⁰³ sau „asta nu-i casă, ci cort”²⁰⁴.

În satul românesc cinstea era bunul cel mai de preț al unei familii; „poporul ține așa de mult la cinstea familiei că dacă un sătean îi impută cuiva ceva vătămător la onoarea sa este în stare chiar să-ți piardă viața pentru răzbunare”²⁰⁵; dacă „cineva îi necinstește nevasta sau fata, îl pândește și-l bate singur sau plătește pe cineva să-l bată măr; alții se răzbnă dându-i foc”²⁰⁶. Răzbunarea pentru necinstirea familiei se transmitea și urmașilor care „sunt datori să se răzbnă pe aceia care au necinstit familia”²⁰⁷.

Adulterul soțului și mai ales al soției afecta grav cinstea familiei; de aceea era privit cu dispreț de către membrii comunității care îi numeau curvari și curve²⁰⁸. Curvia sau preacurvia „se înțelege la noi când bărbatul fiind însurat ține legături de amor sau are treabă cu altă femeie sau femei afară de soția lui; asemenea, când femeia practică acest lucru”²⁰⁹; dar nu întotdeauna „se găsește vină bărbatului, însă femeii i se toarnă în fes la orice ocazie, la vreo sfadă sau neînțelegere”²¹⁰.

Până la 1850 bărbații și femeile prinși în curvie sau cei care și-au părăsit casa și se gândeau la divorț erau pedepsiți de comunitatea sătească: „Erau băgați în deabă, unde erau pedepsiți cu 25 lovituri cu frânghia muiată în saramură sau cu nuiău”²¹¹. Cel care era prins la nevasta altuia „înainte vreme era luat și dus la primărie unde îl închidea într-un coteț de măracini mai multe zile în văzul tuturor. Dacă bărbații

²⁰¹ Ghindăoani – Neamț (Casa, 1926).

²⁰² Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

²⁰³ Runcu Salvei – Năsăud (Casa, 1926).

²⁰⁴ Bonț – Someș (Casa, 1926).

²⁰⁵ Nadișa – Bacău (Hasdeu, 1877).

²⁰⁶ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

²⁰⁷ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

²⁰⁸ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

²⁰⁹ Șicula – Arad (Mușlea, 1938).

²¹⁰ Târzia – Baia (Mușlea, 1938).

²¹¹ Pr. I. C. Beldie, *Deaba, instrument de tortură*, în IC, nr. 8-9, 1911, p. 289.

își prindeau nevasta cu altul, după ce le bat și le schingiuiesc, le tund coadele în fața nașului și le atârnă pe acoperișul porților ca să vadă lumea cinstea femeii”²¹².

De obicei, când bărbatul își prindea nevasta cu altul „o bate rău pe dânsa și pe cel cu care a prins-o. Alții mai liniștiți o alungă de acasă cu cât îi pe ea, fără s-o mai bată, să se ducă la cel cu care a prins-o”²¹³. Când era prinsă în flagrant, soția se plânge bărbatului că a fost silită, că n-a voit: „În anul trecut femeia lui N. Spiridon a fost prinsă pe drum de mai mulți flăcăi și și-au bătut joc de ea; fiindcă a dat bărbatul peste ei, ea a spus că nu i-o fost cu voia ei. Flăcăii au zis că ea la cârciumă le-a spus să se ducă înainte că vine și ea. Bărbatul a reclamat la postul de jandarmi, dar aflându-se că flăcăii au fost puși la cale de ea, nu li s-a făcut nimic”²¹⁴.

Dacă soția afla că bărbatul ei e în dragoste cu alta se răzbuna mai tare pe ea decât pe el: „O prindea și o ungea cu glod și așa o ducea la județ”²¹⁵; „se răzbună aruncându-le în față vitriol, le cătrănesc, le ung cu smoală țoalele, le smulg semănăturile, le încurcă cânepa”²¹⁶; „soția care află pe bărbat cu o femeie o bate, o lovește cu nuiua peste tot, o păruiește pe ea de nu-i mai voiește să iasă în lume”²¹⁷.

În unele cazuri, „dacă femeia prinde pe bărbatul ei cu altă femeie o bate și o bate și bărbatul ei. Sunt multe cazuri când femeile trăiesc cu alți bărbați și bărbații cu alte femei. Când se întâlnesc mai ales la nunți se ceartă aceste femei și bărbații și chiar se bat. Unii bărbați și femei deși știu, nu zic nimic, ca să nu se facă de râs. Ei o lasă să-și facă de cap că odată or să se sature de toate”²¹⁸. Altele, mai ales când au copii își mustră bărbatul și seara și dimineața și nu-și mai fac treburile cu nici un gust. Pe acestea le vezi îmbătrânite înainte de vreme”²¹⁹.

Pentru a-l cuminti, soția, când își află soțul în dragoste cu alta, se răzbună pe acea femeie, merge la vrăjitoare să-i descânte ca s-o urască bărbatul ei”²²⁰ sau îl leagă, adică „îi fura brăcinarul și-l spăla în scaldă

²¹² Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

²¹³ Moișa – Baia (Mușlea, 1938).

²¹⁴ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

²¹⁵ Berzunți – Bacău (Hasdeu, 1877).

²¹⁶ Cojmănești – Mehedinți (Mușlea, 1938).

²¹⁷ Târzia – Baia (Mușlea, 1938).

²¹⁸ Stolniceni Prăjescu – Baia (Mușlea, 1938).

²¹⁹ Rotunda – Baia (Mușlea, 1938).

²²⁰ Idem.

unui mort după care îl înnoadă, de trei ori, cu mâinile la spate, zicând cum stă mortul pe pat așa să șadă și bărbatul meu acasă”²²¹.

O nuntă aparte întâlnește în satul românesc până în a doua jumătate a secolului trecut, a fost *nunta mortului* sau *înmormântarea cu brad*, care se făcea pentru tinerii care mureau nenunțiți. Pregătirile pentru înmormântare se făceau ca pentru o nuntă simbolică, morții fiind îmbrăcați ca mire și mireasă; pentru înmormântare se făcea pom împodobit cu turte așezate nepereche²²².

Deosebirea dintre o nuntă adevărată și nunta mortului era subliniată de bocetul din Vicovu de Jos – Suceava, care surprinde câteva asemănări și deosebiri dintre nunta adevărată și nunta mortului. Astfel, îmbrăcămintea miresei, în loc să aducă bucurie a adus amar și jale: „Scoală miresuță, scoală/ Că te-ai îmbrăcat cu cheptari/ Ne-ai umplut casa de amar/ La grumaz ți-ai pus mărgelile/ Ne-ai umplut casa de jele/ Păpuci noi ai încălțat/ Prin rouă nu i-ai purtat/ Inel pe deget ți-ai pus/ Nu ne-ai spus că ai gând de dus”²²³.

Mireasa a pornit la cununie fără mire: „Te-ai pornit la cununie/ Fără leacă de soție/ Ț-ai pus floare la ureche/ Mergi pe drum fără pereche”²²⁴. Mireasa fiind fecioară este așteptată de mire în poarta raiului: „Că mirele care-l ai/ Te-așteaptă la poartă, în rai/ Te așteaptă cu struț de flori/ Că te-ai despărțit de surori/ Și cu cunună de brad/ Că te-ai despărțit de frați/ Cu cunună de molid/ Că te-ai despărțit de părinți”²²⁵.

Pentru a pleca împăcată de pe lumea aceasta, mireasa este sfătuită să se roage la soare ca să țină ziua mai mare și la clopotari ca să tragă clopotele ca s-audă neamurile: „Scoală miresuță, scoală/ Te roagă la sfântul soare/ Să ție ziua mai mare,/ Te roagă la clopotari,/ Să tragă clopotele,/ Din tuspaturu părțile/ Să se strângă neamurile./ Neamurile au auzit,/ Toți în grabă au venit/ Cu lumini, cu plecăciuni/ Ca să le dai iertăciuni”²²⁶.

Alaiul nupțial este înlocuit cu cel funerar: „Scoală miresuță, scoală,/ Mămuța să lăuda/ Că pe tine te-a mărita/ Da nu știu ce nuntă ți-o făcut,/ Că n-aud scripcari zicând,/ Nici mirele împușcând,/ Nici

²²¹ Idem.

²²² Marius Dan Drăgoi, *Ceremonialul înmormântării din Spermezeu*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj-Napoca, 2001, p. 417.

²²³ August Oanea, *Bocete din Vicovul de Jos – Rădăuși* (răspuns la chestionarele Muzeului Etnografic al Ardealului din anul 1937, manuscris).

²²⁴ *Ibidem*.

²²⁵ *Ibidem*.

²²⁶ *Ibidem*.

vătăjei chiuind/ Numai mămuța plângând,/ Scoală mireșuță, scoală,/ C-asta nuntă nu-i pe cale/ Ce-i cu mare supărare,/ Vătășei cu capuri goale,/ Și druștile despletite/ Năfrămuțe netivite,/ Năfrămuța de mireasă,/ Ț-i pus-o la cruce-n casă/ Năfrămuța cea de mire,/ Ț-ai pus-o la năsălie/ Frumos tare te-ai gătit/ Nu știu unde te-ai pornit/ Nu știu la nuntă, ori la joc,/ Ori l-al dumitale loc,/ Nu știu la nuntă, ori la clacă,/ Ori la dumitale groapă”²²⁷.

În localitățile în care înmormântarea tinerilor nenunțiți se făcea cu brad, acesta simboliza soția sau soțul mortului pe lumea cealaltă; de aceea la înmormântare el era adus de tineri cu un ceremonial aparte față de cel cu care era adus bradul la nuntă.

Am prezentat câteva informații cuprinse în răspunsurile la chestionarele elaborate de B. P. Hasdeu (1877) și Ion Mușlea (1938), încercând, în primul rând, să facem cunoscute aceste fonduri documentare, iar mai apoi să sesizăm unele modificări petrecute în mentalitatea populară de-a lungul acestor decenii.

Având în vedere bogăția fondului documentar privitor la cultura populară materială și imaterială păstrat în cadrul unor instituții românești, credem că cercetarea acestora se impune de urgență, deoarece „practica a demonstrat că niciodată culegerea informațiilor nu a păcătuit prin excesivitate, ci prin lacune”²²⁸. Așa vom afla că pe lângă informațiile consemnate în publicațiile apărute până în 1989 mai sunt o mulțime care așteaptă să fie cercetate.

²²⁷ *Ibidem.*

²²⁸ Virgil Vătășianu, *Metodica cercetării artei*, București, Editura Meridiane, 1971, p. 51.